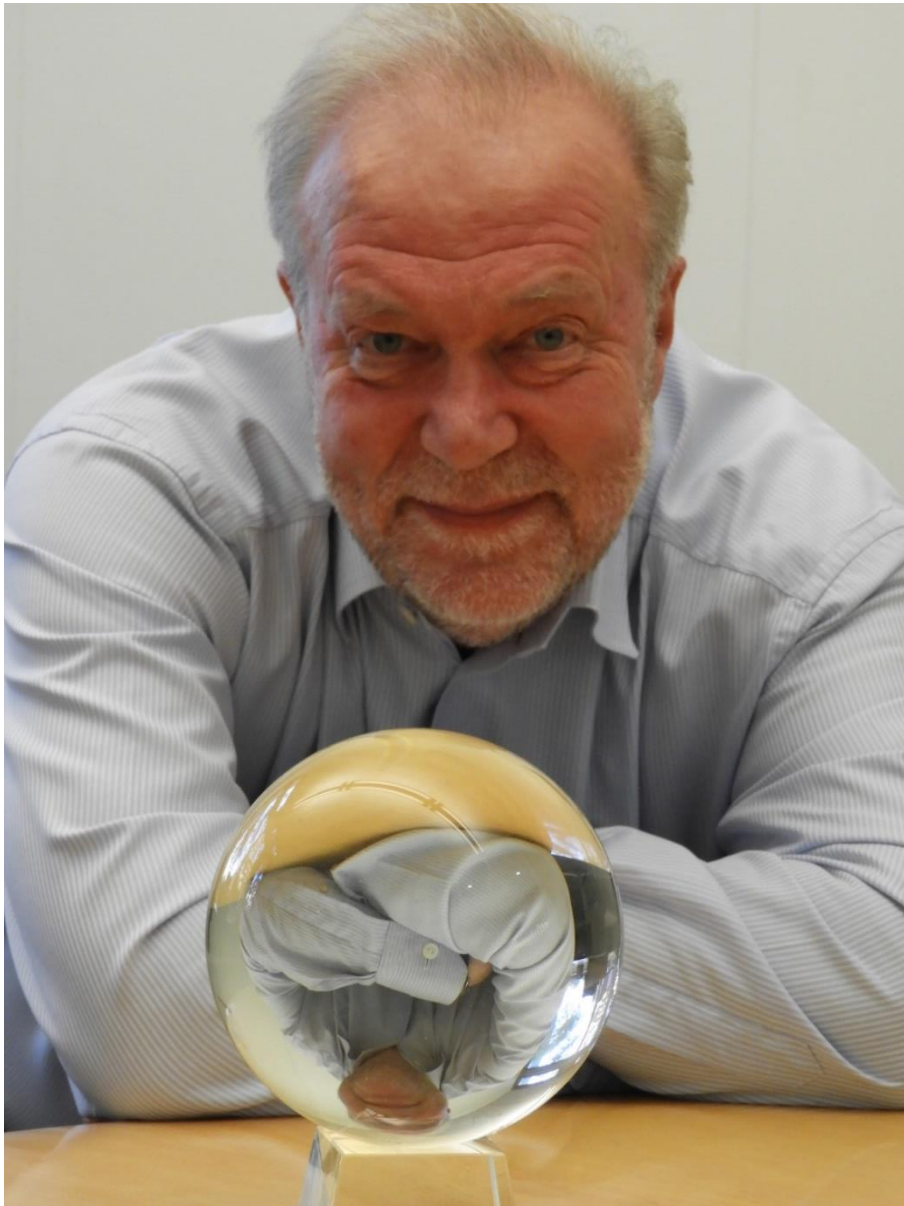

Mijn mooie leven als econoom

Han de Jong

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	1
Introductie.....	2
1972 - Het begon toen ik 15 was.....	7
1963-1974 - Vertrouwd met geld.....	7
1977 - Bedrijfseconomie of Algemene Economie?.....	8
1980 - Stagiair bij de Europese Commissie in Brussel.....	9
1981 - Militaire dienst (nog niet)	10
1992 - Naar Enschede	10
1983 - Mijn 'Vredeling-huwelijk houdt me uit het leger.....	10
1983-1984 - Solliciteren	11
1984-2005 - Robert van den Bosch, cruciaal voor mijn loopbaan	12
1984-1992 - Het was een andere wereld	13
1994 - De grafieken van 'Meneer Witteveen' inspireren	13
1984 - Mij eerste goede voorspelling.....	14
1985 - 'Robert had wel bij DNB kunnen werken'.....	15
1985 - Mijn olieprijsmodel	15
1986 - Anne van 't Veer vertrekt.....	17
1988 - AMRO wil fuseren met de Belgische Generale Bank	17
1989 - Jaap van Gelder vertrekt, ik word manager.....	18
1989-2019 - Economische modellen? Een goed verhaal is belangrijker dan de exacte cijfers.....	18
1989-2019 - Meningsverschillen onder economen: hoe moet je ermee omgaan	20
1990 - In het verkeerde vliegtuig	21
1990 - Ik neem een Sandinista aan	22
1990 - 15 jaar dalende landprijzen in Japan	22
1990 - Frans Limburg is boos en ik leer een belangrijke les.....	23
1990 - Een geweldige contraire visie op de Duitse eenwording met Wim Boonstra	23
1990 - Ik kon niet wachten op Frans	24
1991 - Ongebruikelijke accommodatie in Leipzig.....	24

1991 - AMRO fuseert met ABN	25
1992 - Heel boos om onze nieuwe naam	26
1994 - Revanche in Bologna met Imelda	26
1995 - Shane Lawless spreekt geen Duits.....	27
1995 - Geld verdienen op basis van 'inside information' van de Bundesbank..	28
1995 - Ik veroorzaak bijna het ontslag van een centrale bankier	29
1997 - Terug naar ABN AMRO en hoe ik ertoe kwam twintig 20 jaar te forensen	29
1997 - Gerry en Hans: mijn forensvrienden	30
1988-2014 - Mijn onafhankelijkheid aangetast	30
1999-2017 - Mijn interessante relatie met Audit; niet helemaal mijn ding	32
2000 <i>Soccernomics</i> – Ik claim dat ik dit heb uitgevonden	33
2001 - De baas van mijn baas is boos.....	34
2001 - 9/11 en uit de broek op Schiphol	35
2001-2005 - Ups en downs in mijn relatie met HR	35
2001 - Diversiteit.....	37
2002 - 'Triumph of the Optimists', een boek dat mijn leven heeft veranderd..	38
2003 – Alfred Berg wordt ABN AMRO; Inge Danielsson, Zlatan scoort (2X)	40
2004 - Een van mijn sterke punten: bluffen	41
2004 - Maria in Koeweit.....	41
2004 - Holland-Duitsland en de aandelenmarkt; Richard Krajicek geen interesse	42
2006 - 'Significante financiële instellingen zullen omvallen'.....	43
2006 - Rijkman Groenink rookt sigaren, maar gunt mij geen Havana.....	44
2006-2019 - Stress testing; wil je meer stress? Dat kan	45
2007 - Een controversieel rapport over Brainport en de minister komt niet....	46
2008 - 'Why pessimists are spectacularly wrong'	47
2008-2009 - 'Met-beide-benen-op-de-grond economie' en een perfecte anti- indicator	47
2008-2011 - Publiekelijke meningsverschillen met Sylvester	49
2009 - Een succesvolle reddingsoperatie	50
2009-2059 - Publieke woede	51

2010 - Gestrand door Eyjafjallajokull – Tina uit München.....	52
2010-2017 - Wietze Reehoorn als baas.....	53
2011-2019 - Hamburg en het Martinsgans Essen.....	55
2011 - ‘Self-appointed director of music at the ICCBE’	57
2011 - Gerrit Zalm doet me een aanbod dat ik niet kan afslaan.....	58
2011 - Tante Agnes in het middelpunt van de belangstelling.....	59
2014 - Mijn hotel staat in de brand; Didier ontsnapt in een badjas	60
2014 - Applaus van Mark Rutte.....	62
2015 - ‘Rabo-economen zijn echt heel goed’	63
2015 - Kom je even boven, alsjeblieft?	64
2017 - Mijn Bismarcklezing geeft me een onverwachte serie fans.....	64
2018 - De doughnut economie en de (<i>dough</i>)nutty professor	65
2019 - Extinction Rebellion	66
2019 - De gevaarlijke archieven van Theo de Kort	67
Drie keer Ajax in Rotterdam (1)	67
Drie keer Ajax in Rotterdam (2)	68
Drie keer Ajax in Rotterdam (3)	68
1998-2019 - Wilma	69
Short CV.....	72

Voorwoord

Zo'n vijf jaar waren we kamergenoten. We zagen elkaar vaker dan onze echtgenoten. Dat creëert een bijzondere band, die eindigde door mijn pensionering vorig jaar. Bij onze vertrouwensrelatie hoorde dat Han me vaak notities liet lezen waarvan hij zich afvroeg of ze wel door de beugel konden. Dat was niet altijd het geval. Ik herinner me een narrige column voor het FD, geschreven tijdens een nachtelijke vlucht uit China, terwijl rugpijn Han kwelde en pijnstillers hem bedwelmden: een hele reeks vaderlandse economen werd bij het grofvuil gezet.

Binnen dat kader paste dat Han mij half november vroeg een document vol herinneringen mee te lezen. "Let er vooral op of het wel door de beugel kan." Dat kon geen kwaad. Het document was erg 'Han'. Boordevol inspirerende, leuke, boze, gekke en bizarre verhalen. Tikkie rommelig achter elkaar geplakt. Maar ik miste ook een stukje 'Han'. In de monetaire theorie hangt alles met alles samen. En dat geldt ook voor deze verhalen, realiseerde ik me. Door deze verhalen heen moet de echte Han zichtbaar worden. Maar die rode draad ontbrak nog.

Han is voor mij iemand die een stel niet vanzelfsprekende waarden koestert: leef in harmonie met je omgeving, accepteer geen *middle of the road*, blijf met je tengels van mijn onafhankelijkheid af, als je me iets vraagt, zeg ik altijd ja en een grapje moet kunnen. Han haat ruzies, egotrippers en zeventjes. Waarden die niet altijd onderling harmoniëren. Maar dat is mijn beeld. Ik heb Han uitgedaagd zijn voornaamste waarden als rode draden door het verhaal te vlechten. Zodat we ons op 4/12/19 zouden realiseren dat de bank niet alleen afscheid neemt van topeconoom, maar ook van een bevlogen en zorgzaam mens. De lezer mag oordelen of dat gelukt is.

Hein Schotsman, november 2019

Introductie

Mijn loopbaan begon als part-time leraar economie op het Willem de Zwijgercollege in Bussum in 1981. Na een jaar werd ik full-time docent Algemene Economie aan IHBO de Maere in Enschede. Twee jaar later begon in bij de AMRO Bank en sindsdien heb ik gewerkt als een econoom in de financiële sector. Dat is 35 jaar. Dit bundeltje is deels biografie maar vooral een verzameling van anekdotes die illustreren hoe geweldig mijn leven als econoom is geweest.

Er worden veel mensen in deze anekdotes genoemd. Als u er niet in voorkomt, betekent dat niet dat ik geen goede herinneringen aan u koester. Het is slechts wat er in mij opkwam toen ik begon te schrijven. Bijna alles heb ik uit mijn geheugen geput zonder feiten en data te checken. Mijn geheugen is verre van perfect. Genoemde mensen herinneren gebeurtenissen zich mogelijk anders. Als ik fouten heb gemaakt, spijt me dat, ze zijn niet opzettelijk. Excuses. Róisín en Hein hebben eerdere versies gelezen, veel fouten hersteld en uitstekende suggesties gedaan.

Mijn leven als econoom in de financiële sector is zeker geweldig geweest. Het paste perfect bij mij om economische analyses te maken, visies te ontwikkelen en de bevindingen te rapporteren op schrift en te presenteren aan klanten, interne commissies etc. Ik ben geen fulltime wetenschapper. Nee, ik hou ervan om onderzoek te doen dat direct praktisch toepasbaar is en kan helpen bij het nemen van beslissingen. Soms is het werk *quick and dirty*. Dat heeft mij nooit gehinderd. Het mooiste vind ik het werk op het snijvlak van economie en financiële markten. Financiële markten zijn fascinerend. Te begrijpen wat de markten ons zeggen, is, voor mij de ultieme uitdaging. Het collectieve intellect van markten is enorm. Maar marktparticipanten opereren in de economische realiteit. Daarom helpt het om de economie te begrijpen.

Het is een voorrecht geweest ruim dertig jaar leiding te mogen geven. Het aannemen van jonge economen, die vervolgens zien groeien en succesvol te zien zijn, is fantastisch. Het was een geweldige ervaring bij dat proces te helpen. Met veel economen voor wie ik hun eerste baas was, ben ik nog

bevriend. Eentje noemt mij nog altijd 'boss', vijftien jaar nadat hij is vertrokken.

Ik ben er altijd trots op geweest voor een bank te werken. Ook na de financiële crisis, ondanks de vijandige publieke opinie over bankiers, is die trots gebleven. Financiële intermediatie is cruciaal voor economische ontwikkeling. Samenlevingen zonder financiële intermediatie hebben weinig ontwikkeling. De levensstandaard van mensen laat er veel te wensen over. Natuurlijk zijn er in de financiële sector allerlei dingen misgegaan, maar de rol van de sector in de economie is belangrijk. Ik ben blij dat ik daaraan heb mogen bijdragen.

ABN AMRO is een fantastische werkgever geweest. Ik heb geweldige kansen gekregen, heb het voorrecht gehad met zeer getalenteerde mensen te mogen werken, ik kreeg de ruimte om onafhankelijk te werken en ben aangemoedigd mij te ontwikkelen. Ik ben de hele wereld rondgereisd voor de bank, heb altijd respect gevoeld van collega's en heb veel dierbare vriendschappen gesloten. Wat wil je meer? Een voltooid (werkzaam) leven, zou ik zeggen. Ik ben ABN AMRO veel dank verschuldigd.

In de loop der jaren heb ik aan veel bazen gerapporteerd, elk met hun eigen stijl en ik dank hen voor hun leiderschap. Mijn laatste baas, Rintse Zijlstra, heeft mijn vertrek bij de bank op een plezierige manier gefaciliteerd en het mij mogelijk gemaakt een mooi seminar te organiseren op 4 december 2019. Dank, Rintse!

Waarom vertrek ik dan eigenlijk? Mijn fysieke uitdagingen spelen een belangrijke rol. Ook is er mijn ambitie om een keer een eigen zaak te hebben, geheel onafhankelijk te zijn en volledig mijn eigen agenda te kunnen bepalen. Maar vooral: ik wil alleen nog dingen doen die ik echt leuk vind. **Crystal Clear Economics** *is ready for business (soon)*.

Een andere reden voor mijn vertrek is dat het Economisch Bureau van ABN AMRO in mijn optiek een nieuwe stip aan de horizon nodig heeft. Iemand die al veertien jaar de leiding heeft, gaat die stip niet zetten. Daarom is het geweldig

dat er een nieuwe, energieke baas komt met visie en daadkracht: Sandra Phlippen.

De laatste jaren heb ik regelmatig met Bart Bloemen gesproken. Hij was een geweldig klankbord. Toen ik besloot te vertrekken, stuurde ik hem daarover een mail. Onlangs citeerde hij mijn eigen woorden terug naar mij: *'Het is wel mooi zo. Ik zal wel een oude zure man worden, maar steeds meer krijg ik het gevoel dat de wereld gek aan het worden is. Het is een langzaam proces, daarom merkt niemand het. Behalve ik dan...'* Als je denkt dat iedereen gek is behalve jijzelf wordt het zeker tijd enkele fundamentele dingen in je leven te veranderen...

Het leven als hoofdeconoom van een bank is druk. Er wordt veel gereisd, er zijn lange uren, deadlines etc. Niemand kan zonder collega's functioneren en ik heb dan ook zwaar geleund op mijn collega's. Wilma Schelvis was in dit opzicht wel een heel cruciale steun en toeverlaat. Het laatste verhaaltje in dit bundeltje gaat over haar.

Mijn gezin heeft mij altijd gesteund. Vaak heb ik tijd die ik aan mijn gezin had moeten besteden, gependeed aan werk. Het geduld dat Róisín, Seán, Lisa, Thomas en Anna-Sophie met mij hebben gehad, is groots geweest.

Mij rest slechts mijn opvolgster, Sandra Phlippen te feliciteren met een geweldige baan. Ik wens haar en haar team veel succes!

De 14 belangrijkste lessen die ik de afgelopen 35 jaar heb geleerd

1. Een economie groeit uit eigen beweging. De belangrijkste aanjager is dat alle mensen vooruit willen in het leven.
2. Pessimistische verhalen klinken intelligenter dan optimistische. Mensen smullen van apocalyptische verhalen en samenzweringstheorieën. Om duistere redenen, wil ik toevoegen. De meeste macro-economen zien risico's en problemen veel eerder dan ze kansen zien.

3. De meeste zaken komen op hun pootjes terecht. Apocalyptische voorspellingen zijn nagenoeg altijd onjuist.
4. De meeste mensen hebben een enorme behoefte aan bevestiging van hun zienswijze. Je schiet er meer mee op door naar mensen te luisteren en andere meningen te beluisteren dan je eigen. Je moet jezelf steeds weer (laten) uitdagen.
5. Bij het voorspellen van economische ontwikkelingen is 'het verhaal' belangrijker dan de exacte getallen. Het is cruciaal te identificeren welke krachten de conjunctuur op een bepaald moment beïnvloeden. Modellen weten dat niet.
6. Je moet het collectieve intellect van de financiële markten respecteren. Vraag je altijd af wat de boodschap is die de markt geeft.
7. Financiële markten kijken vooruit. Als je markten wilt verslaan, moet je de moed hebben verder vooruit te kijken dan de markt of tenminste dan de meerderheid van andere marktparticipanten.
8. Respecteer momentum. Keynes heeft eens gezegd: *'the market can remain irrational longer than you can remain solvent'*.
9. Succes is een zware last. Veel succesvolle beleggers worden overmoedig en blazen zichzelf een keer op. Blijf gedisciplineerd en bescheiden.
10. Je visie veranderen is voor een econoom heel moeilijk. Doe je het te vroeg, dan moet je misschien weer terug en word je een knipperlicht. Doe je het te laat, dan kun je veel schade aanrichten. *'When the facts change, I change my mind. What do you do, sir?'* Dit citaat wordt vaak aan Keynes toegeschreven maar onduidelijk is of hij het gezegd heeft. Eigenlijk is de boodschap ook niet zo nuttig. De feiten veranderen voortdurend. Wanneer is er voldoende rechtvaardiging de visie te wijzigen?

11. Het voorspellen van omslagpunten in de economie en op financiële markten is moeilijk. Het is onwaarschijnlijk dat je het consistent succesvol kunt doen. Beter is dan je te richten op een *second best*. Het is vooral nuttig een omslagpunt zo snel mogelijk nadat het zich heeft voorgedaan als een omslagpunt te herkennen. De vraag blijft altijd of het niet slechts om volatiliteit gaat. Het ‘verhaal’ over de onderliggende krachten is hierbij essentieel.
12. Als je je bezighoudt met analyses die beslissingen van beleggers moeten ondersteunen, moet je de pijn kennen van verlies lijden. Die pijn moet je aan den lijve hebben ondervonden.
13. Leer van je fouten. Ik heb lessen beter geleerd naarmate de prijs die ik voor mijn fouten heb betaald hoger is geweest. Leren van de fouten van anderen is het slimste wat je kunt doen, want dan hoeft je zelf geen ‘lesgeld’ te betalen. Voor de meesten mensen is dat echter veel te moeilijk, helaas. Ze maken vrolijk dezelfde fouten die anderen al gemaakt hebben voordat ze er lering uit trekken.
14. In zijn ‘The Wisdom of Crowds’ (2014) betoogt James Surowiecki dat een grote groep ‘leken’ samen meer kan weten dan een kleine groep ‘experts’. Logisch volgt daaruit dat een grote meerderheid meestal gelijk zal hebben. Mijn ervaring is anders. Als een zeer grote groep mensen er een bepaalde zienswijze op nahoudt, is die opmerkelijk vaak onjuist. Ik denk dat mensen zich uit luiheid graag bij een groep aansluiten. Dan hoeven ze zelf niet na te denken. Blijf altijd nadenken.
15. Vertrouw nooit iemand die zegt: ‘vertrouw mij nou maar...’ Zo iemand heeft dan geen argumenten meer of denkt dat u te dom bent de argumenten te begrijpen.¹
16. Zelfspot is voor een (bank)econoom, vooral sinds de grote financiële crisis, een opmerkelijk succesvolle vorm van humor.

¹ Ik realiseer mij dat boven is vermeld dat dit een lijst van veertien zou zijn. Maar in de geest van Johan Cruijff wil ik meer bieden dan verwacht.

1972 - Het begon toen ik 15 was

Het begon allemaal toen ik 15 was. Ik had een boek uit de bibliotheek geleend: 'Een inleiding in de filosofie'. Van de eerste bladzijde begreep ik al niet veel maar ik raakte gefascineerd door het idee dat ik het eens wel zou begrijpen. Trots meldde ik bij mijn moeder dat ik wist wat ik met mijn leven wilde: filosofie studeren en filosoof worden. Dat klonk uitstekend.

Mijn moeder vond van niet. Als boerendochter was ze een praktisch mens en zij zag voor mij als filosoof slechts armoede en ellende. Ze was er zeer duidelijk over. Mijn plan werd zonder pardon getroffen door haar veto. Toen vroeg ik maar aan haar wat ik moest worden. Jij gaat economie of rechten studeren, was het antwoord. Maar direct corrigeerde ze zichzelf en sloot economie uit. Ik was op weg naar een leven als jurist.

Ik rebelleerde echter, zij het binnen krappe marges, en besloot mij toe te leggen op economie. Op de middelbare school kon ik Economie I en Economie II kiezen en ik koos beide. Ik vond beide vakken erg interessant.

Spijtig genoeg overleed mijn moeder in de eerste weken van mijn examenjaar. Bij het examen haalde ik mooie cijfers, vooral voor de economie-vakken. Nogens voor beide en op het centraal schriftelijk voor Economie II zelfs een 9,3. Ik denk dat hard studeren een afleiding was in die moeilijke tijd en dat mijn moeder trots zou zijn geweest, een gedachte die nog steeds troost biedt. Ik ging op weg naar de Vrije Universiteit, al miste ik de colleges op de eerste dag omdat ik niet in de gaten had dat ze waren begonnen.

1963-1974 - Vertrouwd met geld

Economie gaat natuurlijk over meer dan geld. Maar ik moet wel zeggen dat mijn achtergrond mij al jong vertrouwd maakte met geld. Mijn ouders runden trots en met succes een banketbakkerij in Amsterdam Oost, bij het Oosterpark en niet ver van het oude Ajax-stadion. De gezinnen van diverse Ajax-spelers waren klant. De eerste tien jaar van mijn leven woonden we in een klein appartement boven de zaak. Er waren maar twee kamers en een keuken. Geen badkamer. Wij kinderen gingen in de teil, mijn ouders naar het badhuis op de hoek. Het was allemaal niet luxueus, maar mijn ouders, mijn oudere zus

Liesbeth, mijn jongere broer Huub en ik waren zeer gelukkig. Ik voetbalde in het Oosterpark, ging vaak naar Artis en regelmatig naar Ajax. De kaartjes kochten we in de sigarenzaak van Sjaak Swart.

Mijn vader was de baas in de bakkerij waar ook nog drie of vier man personeel werkten. Mijn moeder ging over de winkel en had daar een of twee assistentes bij. Elke dag na sluitingstijd leegde mijn vader de kassa en meestal bracht hij het geld mee naar boven. Mijn zus en ik moesten het vaak tellen. Zo maakte ik al jong kennis met een seizoenpatroon en vooral een weekpatroon.

Maandagen waren rustige dagen. Dan was de omzet tussen 100 en 200 gulden. In de loop van de week ging de omzet omhoog. Op vrijdagen zat er doorgaans rond de 600 gulden in de kassa en op zaterdag rond de 1000. Topdagen voor Sinterklaas, Kerst en Pasen waren nog veel drukker. Dan zat er aan het einde van de dag wel zo'n 2300 gulden in de kassa. Ik realiseerde me dat die dagelijkse schommelingen niet veel te betekenen hadden. Daarom probeerde ik te onthouden wat er op een bepaalde dag in de week gebeurde en vergeleek dat dan met de cijfers van de weken ervoor. Zo stelde ik vast of het goed ging of juist niet. Eigenlijk was dat de eerste economische analyse die ik maakte en nog steeds doe ik vergelijkbare dingen. Misschien heb ik wel opmerkelijk weinig ontwikkeling doorgemaakt over de afgelopen vijftig jaar.

Ik denk dat mijn vader het personeel goed betaalde. Op jonge leeftijd kwam ik ook al in aanraking met het principe van extra beloning voor bijzondere prestaties. Op de drukke dagen voor de feestdagen werd er door iedereen hard en lang gewerkt. De *buzz* was dan geweldig. Ik herinner mij de opgetogen gezichten als het personeel voor het extra harde werken en het zakelijke succes ruim extra werd beloond. Ik geloof nog altijd sterk in beloning naar prestatie.

1977 - Bedrijfseconomie of Algemene Economie?

Economiestudenten aan de VU volgden in de eerste twee jaar, de kandidaatsfase, allemaal hetzelfde programma. Ik haalde alle tentamens in een keer behalve 'informatica'. Dat vak trok me totaal niet en werd bovendien op vrijdagen gegeven. Ik vond dat vrijdagen niet voor niets zo heetten, dan had ik vrij. Colleges heb ik daarom nooit gelopen in dat vak. Bij de herkansing haalde

ik het vak alsnog, dat wel. Ik was natuurlijk stom want de achterstand die ik toen opliep op dat gebied speelt me nog altijd parten.

Na de kandidaatsfase moest er worden gekozen tussen bedrijfseconomie en algemene economie. In het algemeen gingen de politiek meer rechts ingestelde mensen bedrijfseconomie doen en de linksen wat vaker algemene economie. Ik zat in mijn communistische fase, dus mijn keus was niet moeilijk.

Al snel had ik vooral belangstelling voor internationale economische betrekkingen en vooral de monetaire kant. Tegen het einde van de studie moesten we ook een stage doen. De stageplek moesten we zelf vinden. Ik realiseerde me dat ik toen wel buiten mijn comfortzone moest stappen.

1980 - Stagiair bij de Europese Commissie in Brussel

Omdat ik vooral in internationale betrekkingen geïnteresseerd was, wilde ik naar het buitenland voor mijn stage. Ik solliciteerde bij de Europese Commissie in Brussel. Toch schrok ik toen ik een brief kreeg waarin stond dat ik kon komen. Het idee vijf maanden in Brussel te zijn en bij de Commissie te werken, joeg mij de nodige angst aan. Mijn zus Liesbeth ging eerst met mij mee naar Brussel, in de Peugeot van mijn vader, om een kamer te zoeken. We vonden een zolderkamer aan de statige Avenue de Tervuren.

Brussel was fantastisch, een geweldige ervaring. Ik deelde een kantoor met een Deense stagiair, Peter Carøe. We zijn nog altijd zeer goede vrienden. Bovenal, natuurlijk, ontmoette ik Róisín er. We zijn inmiddels 36 jaar getrouwd. Ik gaf haar in Brussel Nederlandse les en zij liep stage bij de vertaaldienst. Róisín kon maar niet begrijpen dat een links figuur als ik zo geïnteresseerd kon zijn in monetaire onderwerpen.

Vanuit een werk-perspectief was mijn stage niet bijster productief. Ik moest een vergelijkend onderzoek doen naar in de (toen slechts negen) lidstaten bestaande systemen van depositogarantie. Daarbij moest ik ook suggesties doen om de systemen te harmoniseren. Ik vond dat ik een uitstekend rapport had geschreven. Dat was 1980. Nu is het veertig jaar later en is er nog altijd

geen gemeenschappelijk depositogarantiestelsel. Recent lijkt er toch schot in te komen. Of deze trage gang van zaken aan mijn rapport heeft gelegen...?

1981 - Militaire dienst (nog niet)

Na mijn afstuderen in april 1981 moest ik in militaire dienst. Ik was inmiddels 23, voor die tijd tamelijk jong voor een net-afgestudeerde. Iemand vertelde me dat ik nog twee jaar uitstel van dienst kon krijgen als ik aan een proefschrift begon omdat ik nog geen 24 was. Bert Schreur, een studievriend, ging part-time op een middelbare school werken. Hij zei dat die school nog iemand zocht en moedigde mij aan te solliciteren. Dat deed ik en ik kreeg de baan: dertien lesuren per week aan het Willem de Zwijgercollege in Bussum. Dat gaf me voldoende inkomen en voldoende vrije tijd voor het proefschrift. Met Kerst hield Bert het voor gezien en kreeg ik een stel van zijn klassen. Mijn inkomen ging omhoog, maar er was minder tijd voor het proefschrift.

1992 - Naar Enschede

Róisín woonde inmiddels in Münster in Duitsland waar zij een proefschrift schreef met hulp van een beurs van de Deutscher Akademischer Austauschdienst. Zo waren we dichterbij elkaar, al was de afstand wel nog 200 km. Aan het einde van het schooljaar solliciteerde ik daarom op een baan op de toenmalige HEAO in Enschede. Ik werd aangenomen en dat verkortte onze afstand tot 60 km. Mijn baan was nieuw en full-time. Best wel druk dus. Veel tijd voor het proefschrift was er daardoor niet meer. Maar ach, ik was verliefd en vond mijn baan leuk. Stof die ik niet veel eerder als student zelf had bestudeerd, moest ik nu onderwijzen. Dan moet je het beter begrijpen dan wanneer je er slechts tentamen over moet doen. Ik leerde veel van het lesgeven. Ik zou het elke afgestudeerde aanraden. Het hielp mij ook mijn verlegenheid te overwinnen. Ik ben ervan overtuigd dat ik daar tot op vandaag van profiteer tijdens mijn vele, vele presentaties.

1983 - Mijn 'Vredeling-huwelijk houdt me uit het leger

Róisín en ik zijn na mijn eerste jaar in Enschede getrouwd. Inmiddels was mijn periode van uitstel van de dienstplicht voorbij.

De wedde die Nederlandse dienstplichtige militairen kregen, was niet bijster hoog. Getrouwde mannen die kostwinnaar waren, moesten beter worden

betaald. Die moesten immers een gezin onderhouden. Om kosten voor het leger te besparen, had de toenmalige minister Vredeling besloten dat getrouwde mannen daarom niet meer voor de dienstplicht zouden worden opgeroepen. Zo ontsnapte ik aan het leger. Ik had een 'Vredeling-huwelijk'. Zo heette dat toen.

Eenmaal getrouwd gingen we in Gronau wonen, juist over de grens bij Enschede. We waren gelukkig. Ik verloor de interesse in mijn proefschrift en had er ook weinig tijd voor, temeer daar de door de school beloofde roostervrije dag eens per week niet werd gerealiseerd. In de spaarzame vrije tijd die ik niet aan het proefschrift besteedde, voelde ik mij schuldig. Dat vond ik vervelend. Róisín besloot dat ze liever tolk/vertaalster wilde worden dan een promotieonderzoek te gaan doen over Middel-hoog Duitse teksten. We gaven er wat betreft onze proefschriften de brui aan.

1983-1984 - Solliciteren

Ik werkte nog op de HEAO toen ik mij realiseerde dat ik het lesgeven zeker kon, maar niet voor de rest van mijn leven wilde blijven doen. Bovendien werd mijn inkomen in een nieuwe bezuinigingsronde met 3% gekort. Het was recessie, maar ik solliciteerde op vacatures bij DNB, diverse ministeries en zelfs de universiteit van Wageningen. Ik was niet erg goed in solliciteren. Vaak werd ik wel voor een gesprek uitgenodigd, maar verder kwam het dan niet. Op zeker moment kreeg ik toch een baan op het ministerie van Financiën. De laatste fase van het proces was een kennismaking met de aanstaande collega's. Ik herkende twee van hen omdat ik ze in Brussel had ontmoet. Toen had ik eigenlijk een slechte indruk van hen gehad. Daarom besloot ik de baan toch maar af te zeggen, ik was bang te worden zoals zij...

Geleidelijk werd ik wel beter in de sollicitatiegesprekken. Binnen korte tijd adverteerden zowel ABN als AMRO voor een econoom op hun respectievelijke Economische Bureaus. Ook Financiën adverteerde met een baan die mij interesseerde, bij Internationaal Monetaire Zaken. Ik solliciteerde op alle drie. Bij ABN werd ik afgewezen, bij AMRO en Financiën mocht ik op gesprek. Bij AMRO sprak ik met Robert van den Bosch in het kantoor Herengracht 595. Het gesprek liep soepel en ik dacht dat ik zou worden aangenomen. Bij Financiën

hetzelfde. Tot mijn teleurstelling werd ik echter niet aangenomen. Een paar dagen later belde AMRO mij. Er was nog een vacature waarop ik kon solliciteren. Dit keer niet in het Nederland-team van Robert, maar het Buitenland-team van Anne van 't Veer. Ik was veel meer geïnteresseerd in internationale zaken dus sprong ik een gat in de lucht. Alleen moest ik nog wel komen solliciteren bij Anne. Dat gesprek liep stroef. Anne leek totaal ongeïnteresseerd, zat volledig onderuit gezakt op zijn stoel. Maar ik kreeg de baan. Later hoorde ik dat Anne rugproblemen had waardoor hij niet rechtop kon zitten... Ik tekende graag het arbeidscontract.

Een paar dagen later meldde Financiën zich ook. Ook daar was een tweede vacature en ik hoefde alleen maar 'ja' te zeggen. Maar mijn handtekening stond al onder het AMRO contract. Eigenlijk wilde ik veel liever op Financiën werken dan bij een commerciële bank, maar ik wilde mij ook aan gemaakte afspraken houden. Met pijn in het hart liet ik Financiën weten dat ik niet zou komen. Achteraf is dat een van de meest beslissende momenten in mijn loopbaan geweest en ik heb er later nooit spijt van gehad.

1984-2005 - Robert van den Bosch, cruciaal voor mijn loopbaan

Van alle mensen voor wie ik heb gewerkt, heeft Robert van den Bosch de meeste invloed op mijn loopbaan gehad. Robert is een buitengewoon fijn mens en een uitstekende econoom. Nooit heb ik iemand meegemaakt die beter feedback op geschreven stukken gaf dan hij.

Feitelijk heeft Robert mij drie keer aangenomen. Kan er een groter blijk van vertrouwen zijn? Mijn eerste sollicitatie bij hem in 1984 ging goed, maar Robert verkoos toen Paul Haal en Frank Nivard boven mij voor de functies op zijn afdeling. Gek was dat ook niet, want het ging om een Nederland-functie en mijn profiel was juist internationaal. Toen er een vacature kwam die beter bij mij paste, kreeg ik de baan alsnog. Jaren later haalde Robert mij terug naar het Economisch Bureau om het team aan te voeren met de naam 'Developed Economies'. En toen Robert met pensioen ging, steunde hij mijn kandidatuur om Chief Economist te worden. Dank Robert!

1984-1992 - Het was een andere wereld

Toen ik ging werken op het Economisch Bureau van de AMRO Bank, waren daar geen computers. Of eigenlijk arriveerde de eerste op de dag dat ik begon. Een computer voor 25 economen. Het heeft lang geduurd voordat we er allemaal eentje hadden.

Het EB was nogal hiërarchisch. Ik was dus een junior in het Buitenland team van Anne van 't Veer. Die rapporteerde aan Joop van Kessel en die weer aan Frans Limburg, de Chief Economist. Ik werkte er een paar dagen toen Róisín vroeg wat voor mensen er werkten. Frans Limburg was voor een junior als ik totaal onzichtbaar. Ik zei haar over hem: 'er is een heel oude man die alleen in een grote kamer zit met de vitrage gesloten en de deur dicht. Geen idee wat die man precies doet'. Niet lang erna vierde Frans zijn vijftigste verjaardag!!! Ik had hem heel oud genoemd.

In mijn eerste tijd bij AMRO brachten koffiedames twee keer per dag koffie en thee rond. Ze droegen een zwart uniform met een wit schort. Van ons team was alleen de baas hoog genoeg om die koffie of thee te krijgen. De rest moest naar de koffieautomaat. Als de baas er niet was, lieten we toch koffie of thee neerzetten en dan dronk een van ons die op.

De sfeer was informeel. Iedereen werd bij voornaam genoemd, behalve Frans Limburg. Die noemden we keurig meneer Limburg. Maar mensen vanaf schaal 12 mochten Frans zeggen. Toen ik naar 12 was bevorderd, heeft het nog wel even geduurd voordat ik hem Frans durfde te noemen. Net als Robert was Frans een fijne man, een uitstekende econoom maar Frans was wel wat afstandelijk. De eerste keer dat hij een stuk van mij had gelezen, schrok ik me rot toen ik het terug kreeg. Het stond vol opmerkingen en verbeteringen. Hans Specker en Jaap van Gelder stelden mij gerust: 'Frans geeft alleen maar intensief commentaar als hij het interessant vindt'.

1994 - De grafieken van 'Meneer Witteveen' inspireren

Johannes Witteveen was adviseur van het bestuur, nadat hij onder andere minister van Financiën en de baas van het IMF in Washington was geweest. Hij

schreef lange economische verhalen en deed een beroep op ons als hij assistentie wenste.

Het maken van grafieken was in die tijd niet eenvoudig. Wij hadden een 'plot-machine'. Witteveen had bepaalde grafieken gevraagd. De meer ervaren collega's hadden die bekeken. Hun conclusie was dat Witteveen er niet gelukkig mee zou zijn en daarom stuurden ze mij om de grafieken te brengen. Witteveen zei mij even te wachten toen hij de grafieken bekeek. Opeens werd hij enthousiast en moest ik aan zijn kant van het bureau komen. Hij legde mij uit wat hij erin zag. Nu zag ik het ook. Ik vond het briljant. Dat wilde ik ook leren.

1984 - Mij eerste goede voorspelling

Mijn eerste taken bij AMRO bestonden uit het volgen van de Britse economie en de economieën van het Caribisch gebied. Voor die laatste landen hoefde ik alleen twee keer per jaar de *rating* te doen, een exercitie waarbij we landen tegen het licht hielden en hun kredietwaardigheid beoordeelden. Ik vond het heel interessant om de economische variabelen van vreemde landen te bestuderen: groei, inflatie, overheidsfinanciën, betalingsbalans, valutareserves, wisselkoers, schulden, etc.

Wij schreven een maandelijkse publicatie: het AMRO Economisch Bulletin (AEB). Per industrieland werden twee bladzijden geschreven met analyse en commentaar, in een vast format. Mensen konden zich abonneren. Dat kostte, als ik het mij goed herinner, 350 gulden per jaar. We hadden rond 300 betalende abonnees. Dat leverde dus zo'n 100.000 gulden op. Als junior verdiende ik per jaar 42.500. De inkomsten van het AEB waren dus gelijk aan ruim twee junior-economen. Niet slecht.

De publicatie startte altijd met de valutaprognose en de renteprognose. Dit waren teksten van een kantje, meestal geschreven door de meest ervaren economen. Voorafgaand hielden we het 'koersoverleg' waarbij elke econoom iets over zijn of haar land vertelde en toelichtte of we verwachtten dat de munt en de rente van dat land zou gelijk blijven in de komende drie maanden

(0), gematigd zou stijgen (0/+), sterk zou stijgen (+) of juist gematigd of sterk zou dalen (0/-), respectievelijk (-).

Eind 1984 stond de olieprijs onder druk. Ik dacht dat die druk zou blijven en het Britse pond naar beneden zou duwen omdat het VK een redelijk belangrijk olieland was. Ik stelde daarom een 0/- voor het pond. Dat vonden anderen te gewaagd, maar Jaap van Gelder verdedigde mij. Hij vond mijn redenering overtuigend.

Met Kerst gingen Róisín en ik naar Ierland, naar haar familie. Als ik de kans had, kocht ik dan een Financial Times. Op een van de dagen zag ik in die krant dat een daling van het pond had ingezet. Ik was blij dat mijn voorspelling bleek uit te komen. Of mijn overwegingen daarbij doorslaggevend waren, weet ik niet, maar dat gaf niet.

1985 - 'Robert had wel bij DNB kunnen werken'

Twee keer per jaar was er een vergadering van hoofdeconomen van de banken met economen van DNB. Een van mijn studiegenoten, Paul Hilbers, werkte bij DNB en was een van de junior-economen in de delegatie van DNB. Hij vertelde mij eens dat ze bij DNB niet onder de indruk waren van de bankeconomen. Na afloop van de vergadering bespraken ze soms welke bankeconoom het domst was. Robert van den Bosch was niet onze Chief Economist, maar Frans Limburg had deze taak aan hem gedelegeerd. Ik zei Paul dat ik dacht dat Robert een heel goede econoom was. Hij bevestigde dat en zei dat de mening onder zijn collega's was dat Robert zo goed was, 'die had ook wel bij DNB kunnen werken'.

1985 - Mijn olieprijsmodel

Ik werd de 'olie-man' toen Willem Verhagen vertrok. Die taak hield onder andere in dat ik de olieprijs moest voorspellen. Ik genoot van publicaties op dat gebied. De Petroleum Intelligence Weekly was mijn favoriet. Maar ook de Oil and Gas Journal was nuttig en bovenal de jaarlijkse publicatie van BP met olie- en gasstatistieken. De wereld produceerde toen zo'n 60 tot 65 miljoen vaten olie per dag. De Opec produceerde zo'n 16 miljoen vaten. De Opec functioneerde als een kartel, ze beperkten hun productie als dat nodig was om

de prijs op peil te houden. Toch kreeg ik de indruk dat de macht van de Opec minder groot was dan vaak werd verondersteld. De mate van ongebruikte productiecapaciteit binnen de Opec-landen bleek een belangrijke verklarende factor voor de prijsontwikkeling. Als de ongebruikte capaciteit omvangrijk was, kwamen prijzen onder druk. De Opec leed aan het klassieke *prisoners' dilemma*. Voor alle landen samen was het goed de productie soms te beperken. Maar voor individuele landen was het nog beter als alle andere Opec-landen dat deden, maar zichzelf niet, zodat ze konden profiteren van de hogere prijzen. 'Vals spelen' was op zeker moment schering en inslag, helemaal als de ongebruikte capaciteit groot was.

Rijnhard van Tets was een senior bankier die zich bezig hield met de financiering van olieprojecten. Hij vroeg om een studie over de oliemarkt. Als de olieprijs ver zou zakken, dreigden er kredietverliezen voor de bank. Ik moest het rapport schrijven. Ik besloot dat ik een model nodig had. We hadden geen computers, dus alles ging op papier. De ongebruikte productiecapaciteit binnen de Opec werd mijn verklarende variabele. Mijn eerste berekeningen leidden tot een forse prijsdaling. Dat leek me nogal gewaagd en ik dacht dat Van Tets er ook niet zo blij mee zou zijn. Dus ik rommelde aan mijn model. Nu was de uitkomst dat prijzen onder druk zouden blijven, maar niet heel fors zouden dalen.

Van Tets was onder de indruk en hij liet mij weten dat dit soort toegepast onderzoek precies was wat wij moesten doen. Maar snel daarna duikelde de prijzen ineen. Saoedi-Arabië had de eigen productie inmiddels verlaagd tot twee miljoen vaten terwijl zijn capaciteit rond de negen miljoen lag. Dat werd het land zat en het besloot de productie fors op te schroeven om het marktaandeel te beschermen. Dat prijzen dan fors zouden dalen, nam Saoedi-Arabië op de koop toe, wetende dat de productiekosten rond de 2 dollar bedroegen terwijl Noordzee-olie wel 18 dollar per vat kostte. De olieprijs ging richting 5 dollar.

Van Tets had nu een probleem. Hij wilde weten of de prijzen zo laag zouden blijven of niet. Ik moest een nieuw rapport schrijven. Kennelijk was hij

vergeten hoe ver ik ernaast had gezeten. In mijn nieuwe rapport stond dat de olieprijs lang laag zou blijven. Snel erna zette echter een forse prijsstijging in. Dat laatste kwam Van Tets en de bank ongetwijfeld goed uit. Ik had geleerd hoe moeilijk voorspellen is. En ik ontwikkelde mijn filosofie dat wij al waarde toevoegden als we vaker dan in de helft van alle gevallen goed zaten.

1986 - Anne van 't Veer vertrekt

Ik was nog geen twee jaar bij de bank toe Anne van 't Veer vertrok. Jaap van Gelder en Hans Specker waren de aangewezen kandidaten om Anne op te volgen. Hans was meer inhoudelijk gericht, Jaap veel praktischer. Jaap werd benoemd en Hans vertrok snel daarna naar beleggingsonderzoek. Van beiden heb ik veel geleerd. Toen ik begon, was ik een zeer matig schrijver. Jaap en Hans hebben me geholpen veel beter te schrijven. Het was niet eenvoudig. Geschreven teksten kreeg ik vaak terug met legio correcties. Vaak ging het om de volgorde van zinnen. De inhoudelijke argumentatie vonden ze meestal wel prima.

Na het vertrek van Hans vertrokken vrij snel nog meer collega's. Dat was normaal. We trokken net afgestudeerden aan die naar een jaar of vier doorstroomden, meestal binnen de bank. Zo was ik na drie jaar al de meest ervaren econoom na de baas. Jaap gaf mij vertrouwen en steunde mij. Een keer moest ik naar een vergadering met veel ervaren bankiers. Ik was gespannen. Jaap zei dat ik mij moest realiseren dat ik volwassen en evenwichtig overkwam. Dat hielp mijn zelfvertrouwen enorm.

1988 - AMRO wil fuseren met de Belgische Generale Bank

Het strategisch denken binnen de bank leidde tot de conclusie dat schaalvergroting essentieel was. Binnen Nederland was dat moeilijk. Daarom probeerden wij met de Belgische Generale Bank te fuseren. Een *cross-border* fusie, een dappere en gewaagde poging. Veel ervaren AMRO-ers gingen op Franse les.

Wij, economen moesten met onze Belgische tegenvoeters een samenvoeging realiseren. Peter Praet, die later de Chief Economist van de ECB zou worden, had die functie binnen de Generale. William de Vijlder, die nu de Chief

Economist van BNP Paribas is, was zijn belangrijkste econoom. Ons hoofd, Frans Limburg, had de taken rond de fusie aan Jaap van Gelder gedelegeerd. Ik was zijn assistent. Zo gingen Jaap en ik regelmatig naar Brussel voor overleg en kwam Peter regelmatig naar Amsterdam. In Brussel kregen we altijd uitgebreide lunches met een biertje vooraf en wijn bij het eten. In Amsterdam serveerden wij broodjes kaas met karnemelk. Dat beviel Peter van geen kant. Ook de drukte op de wegen beviel hem niet. Op zeker moment wilde hij niet meer naar Amsterdam komen als de lunches bleven bestaan uit broodjes kaas met karnemelk. De fusie mislukte, de cultuurverschillen waren te groot...

1989 - Jaap van Gelder vertrekt, ik word manager

In 1989 kreeg Jaap een andere baan binnen de bank. Mij werd zijn baan aangeboden. Dat aanbod nam ik maar al te graag aan. Wim Boonstra was iets na mij bij het team gekomen. Feitelijk runden we de afdeling samen. Wim ging later naar Rabo waar hij een baan kreeg als de mijne. Vandaar werd hij Chief Economist bij Rabo. Ook werd hij hoogleraar aan de VU. Wim en ik zijn nog steeds goed bevriend.

1989-2019 - Economische modellen? Een goed verhaal is belangrijker dan de exacte cijfers

Het is geen geheim dat ik geen fan ben van het gebruik van grote econometrische modellen op mijn afdeling. Het kost veel tijd ze te ontwikkelen, te bouwen en ze te onderhouden. Zelf als je een model koopt, kost het veel tijd om te leren hoe je ze optimaal gebruikt. Voor ons zijn de kosten hoger dan de opbrengsten. Vaak wordt gezegd dat het gebruik van modellen garandeert dat je uitkomsten consistent zijn. Daar valt op af te dingen dat ze alleen maar consistent zijn met de relaties die je in het model opneemt. De realiteit is vaak complexer.

Ook wordt vaak gezegd dat modellen handig zijn als je wilt zien wat de gevolgen zijn van grote schokken. In mijn ervaring klopt dat niet. Grote schokken doen zich niet vaak voor. Die zitten daarom niet in het geheugen van modellen. Modellen zijn juist goed bij het voorspellen van geleidelijke veranderingen. De economie werkt niet lineair. De reactie op een kortstondige grote beweging kan heel anders zijn dan een beweging van dezelfde omvang die veel geleidelijker plaatsvindt. Maar een model geeft wel een cijfer als

uitkomst en de illusie van exactheid. Dat vinden veel mensen lekker. Bankeconomen die zweren bij modellen missen mijns inziens de nodige creativiteit en visie en hebben te weinig vertrouwen in hun eigen oordeel. In plaats daarvan verschuilen ze zich achter de ten onrechte vermeende objectiviteit van een model. Veel belangrijker is 'het verhaal'. Wat zijn de drijvende krachten? En in welke richting beweegt de economie zich?

Dit klinkt nogal bombastisch en arrogant. Maar laat ik met een voorbeeld uitleggen wat ik bedoel. In ons team is Nico Klene de meest ervaren econoom op het gebied van de Nederlandse economie. Hij fabriceert onze voorspellingen. Daarbij gebruikt hij geen grote modellen, wel wat rekenschema's uiteraard. Hij vergelijkt dan zijn eigen uitkomsten met wat de modellen van het CPB, DNB, de ECB etc. zeggen. Dan beziet hij de gemaakte veronderstellingen en komt met gezond verstand tot een eindoordeel. De voorspellingen van Nico zijn doorgaans beter dan die van de officiële instanties.

Nico participeert in een overleg met allerlei andere Nederlandse economen die zich met conjunctuuranalyse van de Nederlandse economie bezighouden. Een keer werd hem gevraagd een presentatie te geven over hoe hij tot zulke goede voorspellingen komt. Dat was een probleem voor hem. Hij kon moeilijk zeggen dat hij vooral leunt op inzicht en ervaring en de uitkomsten van de grote modellen.

In recente jaren zijn we stevig betrokken geraakt bij IFRS9, Stress Testen etc. Steeds weer en steeds meer is er druk van toezichthouders om toch vooral modellen te gebruiken. Ik heb die druk altijd (kunnen) weerstaan. Er lijkt een bijna religieus geloof in modellen te bestaan. Zijn mensen vergeten dat banken voor de crisis legers *quants* hadden binnengehaald die grote aantallen risicomodellen hadden gebouwd die vervolgens in de crisis niet bleken te werken? In mijn optiek zijn gezond verstand en een overtuigend verhaal voor een econoom beter dan een reeks modellen.

1989-2019 - Meningsverschillen onder economen: hoe moet je ermee omgaan

Een van de grootste uitdagingen van de hoofdeconoom is hoe je omgaat met onderlinge meningsverschillen over de economische vooruitzichten binnen je afdeling. Ik vind het belangrijk dat er één mening naar buiten gaat. Er dient een *house view* te zijn.

Voor de financiële crisis waren er drie groepen economen binnen de bank. De Markets afdeling had eigen economen. Die zaten in Londen en het waren allemaal Britten. Zij werkten aan de *sell side*. Het Economisch Bureau was in Amsterdam, het merendeel Nederlands. Tenslotte was er Investment Strategy van de Asset Management divisie, de *buy side*. Investment Strategy was ook in Amsterdam en toen ik er hoofd was erg internationaal samengesteld. Het team in Londen keek wat neer op de rest. Maar als er individueel contact was kon iedereen door een deur al werden verschillen in visie niet overbrugd. Het team in Londen had weinig profiel in de Nederlandse media, dus dat zorgde in ieder geval niet voor problemen. Maar klanten die van verschillende teams research kregen konden in de war raken door de uiteenlopende visies.

Toen ABN AMRO werd overgenomen door RBS, Santander en Fortis was ik weer op het Economisch Bureau en ik stuurde erop aan dat wij bij de bankonderdelen behoorden die door Fortis werden overgenomen. In dat proces werd ik zelf bij Fortis gedetacheerd als hoofd research binnen Markets. Ik herinner mij het sollicitatiegesprek nog tijdens een diner in Krasnapolski met het hoofd Markets. Hij heette Fred Vangheluwe, maar werd binnen ABN AMRO in Amsterdam Fredje Gluhwein genoemd. Ik kon goed met hem opschieten. Hij gaf mij als opdracht *one voice to the market*, een visie, niet een scala van uiteenlopende visies. Ik was dat met hem eens. Binnen Fortis was het op het gebied van economisch onderzoek een chaos. Overal zaten economen die allemaal hun eigen ding deden en het was een kakafonie van uiteenlopende visies. Zelfs binnen Markets waren er op verschillende locaties economiegroepen die totaal niet met elkaar samenwerkten. Ik deed mijn best om er meer lijn in te krijgen, maar vier maanden nadat ik bij Fortis kwam, stortte de zaak in elkaar, nam de Nederlandse overheid onderdelen over en ging ik weer terug naar Amsterdam.

Als Chief Economist heb je economen in je team die de eerstverantwoordelijke zijn voor specifieke landen, regio's en onderwerpen. Ik houd supervisie. Maar ik heb natuurlijk ook mijn eigen mening. In eerste instantie is mijn rol om de teamleden te uit te dagen. Dat is een belangrijk proces want iedereen wordt er beter van en er komt lijn in het geheel. Niet iedereen vindt het prettig stevig uitgedaagd te worden. Daar moet je rekening mee houden. Als ik als eindverantwoordelijke niet kan leven met de uiteindelijke visie zijn er twee opties. Ofwel ik leg me neer bij de visie van mijn team, of ik *overrule*. Als ik me neerleg bij de visie van het team, en ik krijg achteraf toch gelijk, moet ik dan mijn mond houden en niet komen met *I told you so*. Ik heb een gruwelijke hekel aan '*I-told-you-so* mensen'. Ik heb de optie het team te overrulen, ik ben de baas. Daar moet je voorzichtig mee zijn. Je moet het alleen bij belangrijke zaken doen en vooral als je stellig overtuigd bent. Voor mijn team is het demotiverend als ik regelmatig *overrule*. En als ik dan vervolgens ook nog eens geen gelijk heb, verlies ik het respect van de groep. Als eindverantwoordelijke moet je richting geven en de discussie aangaan en wat betreft visies moet je je verantwoordelijkheid nemen. Ik geloof/hoop dat ik dat altijd naar mijn beste vermogens heb geprobeerd. Het is wel een van de moeilijkste elementen van de baan.

1990 - In het verkeerde vliegtuig

Ik was bij een vergadering van een economengroep in Wenen. Ik moest de notulen maken. Omdat ik behoorlijk vroeg op het vliegveld was, begon ik daar vast met schrijven. De vergadering zat nog vers in mijn geheugen. In een bar zette ik mij aan een tafeltje aan het schrijven, drankje erbij. Naast mij zaten Nederlanders. Ik was geconcentreerd bezig toe die Nederlanders plots zeiden dat ze naar hun vliegtuig moesten. Ik heb mijn boeltje bijeen geraapt en ben ze gevolgd. Toen ik het vliegtuig in stapte dacht ik dat er een rare sfeer hing. Niet de sfeer die je vrijdagmiddag hebt op een vlucht naar Amsterdam:

Nederlandse zakenmensen op weg naar huis en toeristen die een weekendje Amsterdam gaan doen. Ik sloeg er geen acht op, klapte mij tafeltje neer en begon weer te schrijven. Opeens werd er omgeroepen: '*Ladies and gentlemen, welcome on you SAS flight to Stockholm. We have a small problem, we have a passenger too many*'. Ik was in het verkeerde toestel gestapt. Met een

knalrood hoofd pakte ik mijn spullen weer bij elkaar en verliet ik het toestel zo snel mogelijk. De vlucht naar Amsterdam haalde ik nog net.

1990 - Ik neem een Sandinista aan

Toen ik het hoofd werd van het Economisch Bureau Buitenland werd ik uiteraard ook verantwoordelijk voor werving. Een van de sollicitanten was Marijke Zewuster. Die naam herkende ik, maar ik wist niet waarvan. Ik besloot haar daarom maar op gesprek te vragen. Ze maakte een goede indruk en ik besloot haar aan te nemen. Het bleek dat ze al eerder bij ons had gesolliciteerd en dat ik haar naam daarvan herkende. Die eerdere keer had ik brief overigens terzijde geschoven.

Marijke had een ongebruikelijk CV. Ze had stage gelopen in Nicaragua waar ze feitelijk de Sandinistische revolutie had gesteund. Ik vraag me af hoeveel Amsterdamse bankiers zo'n revolutionair zouden hebben aangenomen. Misschien voelde ik toch nog wel enige nostalgie naar mijn eigen revolutionaire dagen, die ik inmiddels overigens wel had afgesloten.

Nu ik de bank verlaat, werken we weer/nog samen. Marijke is verantwoordelijk voor het Emerging Markets & Commodities team. Ze is een prima professional, een mooi persoon en een fijne collega.

1990 - 15 jaar dalende landprijzen in Japan

Japan was sterk in opkomst in de jaren 80. Tegen het einde van het decennium raakten zaken uit het evenwicht. Onroerendgoedprijzen stegen sterk. Er werd gezegd dat de grond waarop het keizerlijk paleis in Tokio staat even veel waard was als alle grond in de staat California. Nu is het domein van het paleis niet klein, maar vastgoedprijzen in Japan leken toch wel een bubbel. Het Britse blad The Economist schreef een alarmerend verhaal dat deze zeepbel uiteen zou spatten met vernietigende gevolgen.

Het bestuur van de bank vroeg wat wij ervan dachten. Henk Rozendaal was onze Japan-econoom en we besloten er samen naar te kijken. Vastgoedprijzen waren, voor zover wij konden zien, nog niet eerder gedaald in Japan. Prijzen waren dan wel zeer hoog, de vraag was of er een harde of een zachte landing

zou plaatsvinden. De economie groeide nominaal met zo'n 7 procent per jaar of zelfs iets meer. Dus een ongewijzigd prijspeil impliceerde een redelijk vlotte daling in reële termen. Wij dachten dat de Bank of Japan dat proces wel zou kunnen managen. We schreven een mooi rapport, dat we ook in ESB publiceerden, waarvan de strekking was dat er een zachte landing zou plaatsvinden waarbij prijzen niet zouden dalen.

De inkt van dat rapport was nauwelijks droog of prijzen begonnen te dalen, en stevig ook. En lang. Als ik het wel heb, zijn landprijzen in Japan 15 jaar achtereen gedaald! Daarna volgden twee jaren met een beperkte stijging die vervolgens plaatsmaakten voor 7 jaar van verdere prijsdaling. Het was niet ons *finest moment*.

1990 - Frans Limburg is boos en ik leer een belangrijke les

Toen ik de verantwoordelijkheid kreeg over mijn afdeling was de bemanning behoorlijk onervaren. Ik ben altijd meewerkend voorman geweest maar vooral in die tijd produceerde ik een fors deel van onze output. Frans Limburg stoorde zich aan een bepaald rapport van mijn hand. Ik erkende dat het niet geweldig was, maar als verdediging voerde ik aan dat ik een groot aantal rapporten had moeten schrijven. Hij zei dat ik dat anders moest aanpakken. Het is beter minder dingen goed te doen. Individuele afnemers hebben alleen iets te maken met wat ik voor ze deed, niet met de andere dingen die ik deed. Dus als je concessies doet, doe ze ten aanzien van de kwantiteit, niet de kwaliteit.

1990 - Een geweldige contraire visie op de Duitse eenwording met Wim Boonstra

De Berlijnse muur viel in 1989. Het kapitalisme had communisme verslagen. De stemming in Duitsland was euforisch en het voormalige Oost-Duitsland moest in de economie van West-Duitsland worden geïntegreerd. Wat ging dat niet kosten? Duitse economen, ook in een euforische roes, beweerden dat het zichzelf allemaal zou financieren. Norbert Walter, de iconische Chief Economist van Deutsche Bank, was een van de uitdragers van deze zienswijze. Ik betwijfelde het. Ik bedacht een manier om tot een schatting van de kosten te komen en werkte daaraan samen met Wim Boonstra. We keken naar het verschil in inkomen per hoofd, maakten een schatting van hoeveel kapitaal er nodig was voor investeringen om dat verschil te overbruggen, we schatten een

stijging van de werkloosheid in enzovoorts. Onze conclusie was dat de operatie over tien jaar 100 miljard D-mark zou kosten. We werden weggehoond.

Het voelde als een overwinning toen we geciteerd werden in de Wall Street Journal en het IMF om ons rapport vroeg. Later bleek dat wij nog veel te optimistisch waren geweest. De feitelijke kosten lagen jarenlang dicht bij 100 miljard D-mark per jaar.

1990 - Ik kon niet wachten op Frans

De eerste Golfoorlog brak uit in 1990 toen Irak Koeweit bezette. De olieprijs steeg sterk. We moesten een commentaar produceren en die wilden we nog uitbrengen op de dag dat we het besloten hadden. Frans Limburg had die dag de nodige vergaderingen en hij had mij op het hart gedrukt dat hij de tekst wilde zien voor die uitgang. Ik had de tekst af en wachtte op Frans. Maar die kwam maar niet. Op zeker moment besloot ik dat ik niet langer kon wachten. We wilden de tekst bij collega's krijgen voordat ze naar huis gingen. Juist toen het commentaar via het interne postsysteem in het gebouw aan de Foppingadreef was verstuurd, verscheen Frans eindelijk. Te laat, maar dat zei ik niet. Frans kon geweldig overdrijven. Toen hij het verhaal had gelezen moesten er allerlei wijzigingen worden doorgevoerd. Mijns inziens waren het kleine, pietluttige veranderingen, hij vond het essentiële zaken. De volgende ochtend ging Frans naar een vergadering waar het stuk werd besproken. Hij kwam woedend terug. Want het stuk dat op tafel had gelegen was mijn oorspronkelijke stuk, niet de door hem verbeterde versie. Ik moest mij verantwoorden, maar deed of mijn neus bloedde.

1991 - Ongebruikelijke accommodatie in Leipzig

Een jaar of twee nadat de Muur was omgevallen stuurde Dolf van den Brink, een bestuurder van de bank, mij naar het oosten van Duitsland om poolshoogte te nemen. Ik besloot samen met Henk Rozendaal te gaan en met de auto te gaan. We zouden in Berlijn, Dresden en Leipzig gaan kijken en hadden afspraken met allerlei officials, economen en journalisten. We hadden onze collega's in Berlijn gevraagd een Oost-Duits hotel voor ons te bespreken in Berlijn, want we wilden de DDR-Erlebnis. In Dresden en Leipzig zouden we

wel zien. Het hotel in Oost-Berlijn was vreselijk. Spartaans, geen luxe, vreselijk eten en geen service.

Toen we naar Dresden reden, zei ik tegen Henk 'dat gaan we in Dresden anders doen'. Het plan was om het mooiste hotel van de stad te vinden. Dat lukte. Een gloednieuw hotel, nog niet eens helemaal afgebouwd. Heel luxe, heel comfortabel. Dat beviel ons goed en we besloten die strategie ook in Leipzig te gebruiken. Maar er was Leipziger Messe en alle hotels zaten vol. We reden van het ene naar het andere hotel, maar nergens was plek. Bij een bepaald hotel werden we buiten aangesproken door een mevrouw. Of we een kamer zochten. Zeker. Zij kon ons helpen. We besloten in te gaan op haar voorstel. We kregen een adres waar we heen moesten. Het was in een vervallen woonbuurt. Niet wat we verwachtten. Maar we hadden weinig keus en belden aan. Een jonge vrouw deed open. We mochten binnen toen we vertelden wie ons had gestuurd. Er bleek een jong gezin te wonen met twee kinderen. De ouders waren artsen maar schnabbelden er wat bij door logies en ontbijt aan te bieden. De kinderen sliepen al, maar ze werden uit bed gehaald. Ze verhuisden naar de kamer van de ouders, er werden schone lakens op de bedden gedaan en wij konden erin. We hebben prima geslapen. Toen we wakker werden was het gezin al vertrokken en stond ons ontbijt klaar. Thuis wees ik onze kinderen erop dat ze geluk hadden niet in een communistisch land te zijn geboren. Dat gold trouwens voor mij ook.

1991 - AMRO fuseert met ABN

Snel na de mislukte fusieopgave van AMRO met de Generale, startten ABN en AMRO fusiebesprekingen. Wij moesten, opnieuw, met onze evenknieën overleggen hoe de economen gingen integreren. Rein Bakhoven had mijn baan binnen de ABN. Rein was een bijzondere man. Hij was een stuk ouder dan ik en volledig gericht op landenrisicoanalyse. Daar had hij een ongekenne passie voor en expertise, natuurlijk. De bank besloot dat ik uiteindelijk hoofd zou worden van het geïntegreerde team en dus Reins baas. Zo zie je hoeveel van toeval afhangt. Rein moet degene zijn geweest die enkele jaren eerder mijn brief terzijde had geschoven toen ik bij de ABN had gesolliciteerd. Bij AMRO had ik tegelijkertijd gesolliciteerd en was ik aangenomen. Rein en ik hebben menig robbertje met elkaar uitgevochten omdat we allebei nogal bevlogen

waren. Uiteindelijk ging het allemaal prima. Rein kon slecht horen, daarom liet ik hem maar veel praten. Toen ik in 1992 vertrok bij de bank en naar Ierland ging, gaf Rein me op mijn afscheid als compliment dat ik goed kon luisteren. Mijn strategie had kennelijk gewerkt.

Het valt me op dat veel mensen slecht luisteren. Zo word ook ik regelmatig in de rede gevallen door iemand die al aan een antwoord begint voordat ik klaar ben met het stellen van de vraag. Heel irritant.

1992 - Heel boos om onze nieuwe naam

Het 'Economisch Bureau' van de AMRO bank was nu geïntegreerd met 'Economisch Onderzoek' van de ABN. We moesten een naam hebben voor de samengevoegde afdeling. Wij van de AMRO bank vonden het woord 'onderzoek' maar niets. Het bevestigde het vooroordeel van stoffigheid en de ivoren toren. Dat wilden we niet. Maar de ABN-ers hechtten juist aan hun naam. Wel waren we het erover eens dat de naam kort en krachtig moest zijn.

Op een dag ontving ik een notitie van Frans Limbrug over de naam. De notitie was aan de hele afdeling gericht en meldde dat de gekozen nieuwe naam voor de afdeling Stafbureau Economische Onderzoek was. Ik sprong uit mijn vel. Wat een idiote naam. Op de notitie schreef ik 'Dit is droevig' en daar voegde ik nog een epistel aan toe. Ik wilde het papier in het in-bakje van Frans deponeren toen collega's mij stopten. Het was 1 april en de notitie was slechts een 1 aprilgrap. Theo de Kort was de instigator geweest. In latere jaren zou Theo nog enkele keren 1 aprilgrappen met mij uithalen en ik ben er altijd ingestonken. Maar ik kon er altijd zeer hartelijk om lachen.

1994 - Revanche in Bologna met Imelda

In 1992 verhuisden wij naar Ierland en werd ik Chief Economist van Goodbody Stockbrokers. Ik reisde veel, vooral naar Londen, Edinburgh en Frankfurt, maar ook naar de VS en andere plaatsen. We probeerden buitenlandse beleggers te interesseren voor Ierse staatsobligaties. Die boden een hoger rendement en de kans op convergentie van de effectieve rendementen. Imelda Sexton was een fijne collega aan de Sales kant. Ik reisde soms met haar naar Frankfurt. Maar een keer deden we een rondreis door Italië. Tijdens de trip stoorde ik me

steeds meer aan de vele Italianen die ons probeerden af te zetten. Vooral voor taxichauffeurs waren we een makkelijke prooi. Ik baalde stevig en zon op wraak.

Nadat we al onze bezoeken in Rome gedaan hadden vlogen we naar Bologna. Het was een extreem vroege vlucht, te vroeg om vooraf te ontbijten. Vanuit Bologna zouden we 's avonds doorreizen. Van de luchthaven gingen we daarom naar het station en gaven onze bagage in bewaring.

Nu was het tijd voor ontbijt. Tegenover het station stond het mooie Pullman hotel. Wij naar binnen en naar de ontbijtzaal. Niemand vroeg ons iets en we hebben uitstekend ontbeten. Imelda wilde de rekening vragen. Maar ik hield haar tegen. Veel Italianen hebben ons op deze reis afgezet, laten we wraak nemen door zo weg te lopen. Ze stemde ermee in. Het voelde goed.

1995 - Shane Lawless spreekt geen Duits

Shane Lawless deed ook Sales bij Goodbody. Ook met hem ging ik regelmatig op reis. Dit keer naar Frankfurt. Een paar dagen van tevoren liet hij mij de lijst zien van klanten en *prospects* die we zouden bezoeken. Mooie lijst. Maar ik wees hem erop dat hij de adressen van een paar klanten die ontbraken moest opzoeken. Hij keek me niet begrijpend aan. Twee dagen later herhaalde deze gang van zaken zich. En de dag voor vertrek werd ik boos toen ik de lijst zag; sommige adressen ontbraken nog steeds. Shane reageerde geïrriteerd. Had ik mijn bril niet op. De klanten zaten allemaal in dezelfde straat, dus dat was handig. Toen realiseerde ik mij dat Shane geen Duits sprak en niet wist dat Postfach geen adres is maar Postbus betekent.

Toen we in Frankfurt aankwamen en we nog in het vliegtuig zaten, vroeg Shane hoeveel vliegvelden hier waren. Ik wist het niet, eentje leek me. Nee zei hij, dit is het hoofdvliegveld; er zijn er dus meer. Ik vroeg hem waar hij vandaan haalde dat dit het hoofdvliegveld was. Hij wees op neonlichten op het terminalgebouw: Frankfurt Main. Hij had zich niet gerealiseerd dat de Main de rivier was en dat dat aan Frankfurt werd toegevoegd ter onderscheid van Frankfurt an der Oder dichtbij de Poolse grens.

1995 - Geld verdienen op basis van 'inside information' van de Bundesbank

Toen ik in Dublin werkte, was het Duitse geldgroei cijfer M3 een belangrijk cijfer dat de financiële markten stevig kon beïnvloeden. De Bundesbank probeerde de groei van M3 te sturen. Ze verzamelden de data en publiceerde die in statistische bulletins. De Buba had wekelijkse data, maar de markten keken naar het maandcijfer. Dat maandcijfer was een gewogen gemiddelde van weekcijfers. Er waren echter meerdere wekelijkse reeksen, seizoensgecorrigeerd, niet gecorrigeerd en weet ik veel wat.

Ik deed wat analyse en probeerde de weekcijfers en de maandcijfers in overeenstemming te brengen, maar het lukte me niet. Ik belde de Bundesbank om uitleg en kreeg een aardige mevrouw van de afdeling statistiek aan de lijn. Ze legde mij het keurig uit. Ik begreep het. Om zeker te zijn, zei ik aan het eind van het gesprek: 'dus het cijfer van de eerst twee weken van april is zoveel en zoveel' Ze bevestigde dat niet alleen, ze voegde eraan toe dat de cijfers voor de laatste twee weken van april zoveel en zoveel waren. Ik was verbaasd. Die cijfers had ik niet. Die had de Bundesbank nog niet gepubliceerd. Dat was interessant, al had ik aan die cijfers op dat moment niet veel. Ik besloot die aardige mevrouw van tijd tot tijd te bellen want je kon nooit weten wat ik nog eens in de ongepubliceerde cijfers zou zien.

Op een goede dag was er een forse kentering te zien in de niet gepubliceerde cijfers. De geldgroei vertraagde plots stevig. Op basis van de cijfers die ik via de telefoon kreeg kon ik met behoorlijke zekerheid berekenen dat het maandcijfer veel lager zou uitkomen dan de markt verwachtte. Dat zou de obligatiemarkt een impuls geven.

Ik besprak het met onze trader. Die geloofde mijn verhaal niet. Maar ik haalde de CEO erbij. Die besloot dat we kort voor de publicatie van de geldgroei cijfers een bescheiden long positie in Bund futures zouden innemen. Zo geschiedde. En ik had gelijk. De Bund future spoot omhoog en onze trader sloot de positie weer snel. We boekten een fijn winstje. Ik vermoed dat we de enige zijn die ooit winst hebben gemaakt op basis van informatie van de Bundesbank, een van de meest krachtige en imposante instellingen op monetair gebied.

Vandaag zou je een dergelijke handelswijze misschien *insider trading* noemen, maar toen waren de normen heel anders.

1995 - Ik veroorzaak bijna het ontslag van een centrale bankier

Mijn collega Imelda Sexton werkte bij de centrale bank in Ierland voordat ze bij Goodbody kwam. Ze had er de *money desk* gerund en had nog veel (informele) contacten binnen de centrale bank. Op een zekere dag kwam het beleidsbepalende college van de centrale bank bijeen voor een rentebesluit. Er werd een verhoging verwacht, maar ze deden niets. Imelda hoorde van een contact, in vertrouwen, dat de stemmen in de vergadering hadden gestaakt: 2-2. Sommige leden waren kennelijk niet aanwezig geweest. Imelda vertelde mij dit ook.

Later die dag had ik een lang gesprek met een journalist van Reuters en ik liet mij per ongeluk ontvallen dat de stemverhouding 2-2 was geweest. Dat was echter informatie die nooit werd gedeeld. Ik kon het niet weten, tenzij er gelekt was. De journaliste van Reuters schreef het keurig op. Snel werd ik gewaarschuwd dat op de schermen stond dat ik wist van de stemverhouding. Ik realiseerde me mijn stomiteit, belde de journaliste en smeekte haar het verhaal te verwijderen. Dat deed ze, maar het was te laat. Bij de centrale bank hadden ze het ook gezien en toen de tekst verdween, eisten ze die toch op bij Reuters.

Ik werd stevig aan de tand gevoeld maar bleef betogen dat het een gerucht in de markt was. Anders had ik die 'lekkende' kennis van Imelda is grote problemen gebracht. Stom, stom, stom.

1997 - Terug naar ABN AMRO en hoe ik ertoe kwam twintig 20 jaar te forensen

Terwijl ik in Ierland werkte, werd ik een paar keer door ABN AMRO gevraagd terug te komen naar Amsterdam. Maar we waren gelukkig in Ierland en zagen geen reden terug te gaan. De zaak veranderde toen de euro in aantocht was. De euro zou de Ierse obligatiemarkt nogal marginaliseren en mijn baan zou onzeker zijn. Dus toen ik weer eens door ABN AMRO werd gevraagd, heb ik toegehapt. Ons gezin volgde maanden later. Maar we waren in Nederland niet gelukkig. Róisín vertrok met tegenzin uit Ierland en de kinderen hadden aanpassingsproblemen op school. Na een paar maanden besloten we dat dit

hem niet ging worden. We besloten terug te gaan. Ik had toch weer een baan geregeld bij Goodbody en nam ontslag bij de bank. Maar Robert van den Bosch zocht een andere oplossing. Hij vroeg me te overwegen om te forensen. Het is maar een goed uur vliegen. De gesprekken met Goodbody verliepen inmiddels wat stroef want ze wilden me niet het salaris betalen dat ik eerder had verdiend. Ik besloot in te gaan op het voorstel van Robert op voorwaarde dat ik vrijdags vanuit huis kon werken als ik niet fysiek ergens nodig was. Zo geschiedde.

Aan dat op en neer gereis wen je, al blijft de vlucht van zes uur vlucht vanuit Dublin op maandagochtend een 'killer'. Het is interessant om in twee landen tegelijkertijd te wonen want je ziet verschillen in reacties op dezelfde gebeurtenissen. Toen Griekenland, Ierland en Portugal in 2010/2011 financiële steun nodig hadden van onder andere de EU en dus van Nederland, waren Nederlanders verontwaardigd. Andere landen hadden er een puinhoop van gemaakt. Wij zouden hun wel eens vertellen hoe het moest en ze zouden stevig moeten betalen voor onze steun. In Ierland waren mensen verontwaardigd over de voorwaarden die aan de leningen werden gekoppeld omdat de soevereiniteit van het land op die manier werd aangetast.

1997 - Gerry en Hans: mijn forensvrienden

Ik was niet de enige forens op de EI602 op maandagochtend van Dublin naar Amsterdam. Door de jaren heen heb ik veel forensen zien komen en gaan, maar niemand heeft het langer volgehouden dan ik. Er waren ook collega's van ABN AMRO bij. Gerry Roseingrave is een van mijn beste vrienden in Ierland. Jarenlang sliepen we allebei op die vermaledijde ochtendvlucht naar Amsterdam. Hans van der Laan was ook een forens en werd een goede vriend.

1988-2014 - Mijn onafhankelijkheid aangetast

De belangrijkste 'asset' van een Chief Economist bij een commerciële bank is je onafhankelijkheid. Je geloofwaardigheid is ervan afhankelijk. De bank betaalt tenslotte je salaris en dan zou het niet gek zijn als het bestuur of anderen zouden dicteren wat je zou moeten zeggen of schrijven. Dat is in mijn 31 jaren bij ABN AMRO jaren zeer zelden gebeurd. Ik herinner mij drie incidenten.

Slechts één keer werd mij gezegd wat ik moest zeggen. Heb ik niet gedaan. Twee keer is mij gevraagd iets niet te zeggen. Dat heb ik wel geslikt.

De eerste keer was in 1997 of 1998. De euro was in aantocht en iedereen speculeerde welke landen wel en welke landen niet zouden deelnemen. In onze optiek had Italië geen kans, dankzij haar veel te hoge overheidsschuld en te omvangrijk begrotingstekort. Maar de Italiaanse regering trok alles uit de kast om mee te mogen doen. Daar hoorde ook het kweken van goodwill bij. Daartoe gaven ze schuld uit in andere Europese valuta. Zo zou de Italiaanse staat ook een grote guldenlening uitgeven, van wel 10 miljard. ABN AMRO zou lead-manager zijn. De Italiaanse regering was erg gevoelig voor commentaren dat hun land misschien niet tot de euro zou worden toegelaten. Om de deal niet in gevaar te brengen, zei het hoofd Markets tegen mij: 'ik weet hoe je over Italië en haar mogelijke deelname aan de euro denkt. En ik vraag je niet te schrijven dat Italië mee zal doen. Maar kun je deze week niet over iets anders schrijven in je Weekly en dit onderwerp laten rusten?' Dat heb ik gedaan. De lening werd succesvol geplaatst en later hoorde Italië direct tot de eerste groep euro-landen.

De tweede keer dat mijn onafhankelijkheid onder druk kwam was in 2008 of 2009. Fortis had onderdelen van ABN AMRO overgenomen. Er was een interne bijeenkomst voor senior managers in Brussel en ik mocht een verhaal houden over de economische vooruitzichten. We beleefden de diepste crisis sinds de jaren 30. Mij werd opgedragen een positief verhaal te houden. Ik zei dat ik de positieve aspecten zou kunnen benadrukken maar dat ik de algehele toon niet zou aanpassen. Toen ik na mijn spreektijd van het podium ging, liep ik langs de hoogst aanwezige Fortis-baas. Hij beet mij toe: '*that wasn't very positive!!*' Rot op, man, dacht ik

De derde keer dat mijn onafhankelijkheid werd getest, was toen de Nederlandse huizenprijzen heel stevig daalden. Economen van alle banken brachten regelmatig rapporten uit met prijsvoorspellingen. De een was nog negatiever dan de ander. Iemand kwam op het idee dat al die negatieve voorspellingen wel eens een *self-fulfilling prophecy* konden zijn. Daarom werd

mij verzocht geen prijsvoorspellingen meer op te nemen in onze externe publicaties. Het leek mij nogal overdreven, maar ik heb me er wel een poos aan gehouden.

1999-2017 - Mijn interessante relatie met Audit; niet helemaal mijn ding

Mijn eerste contact met Audit moet in 1999 zijn geweest. Ik was in mijn tweede periode bij het Economisch Bureau en was verbaasd dat we ge-audit zouden worden. Maar ik had niets te verbergen en was ervan overtuigd dat we ons werk goed hadden georganiseerd en niets hadden te vrezen. Erg soepel liep het niet. De mensen van Audit hadden geen ervaring met ons werk. Zo vroegen ze waarom cijfers die door de ene econoom in een rapport werden opgenomen niet door een andere econoom werden gecontroleerd. Ik ergerde mij eraan. Als een duur betaalde econoom een getal overschrijft uit een statistisch bulletin of van een website, vind ik het niet nodig dat een andere econoom gaat controleren of die cijfers goed zijn overgenomen. Er zal wel eens wat misgaan, maar dat rechtvaardigt niet het op grote schaal doen van dubbel werk. Uiteindelijk kwam er een verrassend rapport op tafel. Een van de bevindingen was dat onze aanname-procedure niet strak genoeg was. Daardoor zou er een risico zijn dat ik mensen met een strafblad zou binnen halen. Ik was boos. Er viel nog wel met de opstellers te praten, maar ze zouden zeker niets veranderen. En het rapport ging naar het bestuur. Ik heb ze bedankt voor het om zeep helpen van mijn kansen binnen de bank. Dat viel uiteindelijk nogal mee.

Jaren later, in 2016, waren we weer aan een audit onderworpen. Inmiddels waren mijn ogen opengegaan en door de financiële crisis had ik begrepen hoe belangrijk de rol van Audit is. Toch verheugde ik me niet op het onderzoek. Ik delegeerde de Audit zoveel mogelijk naar Hein Schotsman, een ervaren econoom en evenwichtige, rustige persoonlijkheid. Hein deed het fantastisch. Het uiteindelijke rapport bevatte drie kritische bevindingen. Dat was niet slecht, maar blij was ik niet. Het eindoordeel was *'needs improvement'*. Op zich ging dat wel, maar dit oordeel was een stapje beneden *'adequate'*. Als je lager scoort dan *'adequate'* ben je in mijn optiek *'inadequate'*. Dat vond ik totaal onacceptabel, dus ik maakte een hoop stampij.

Toen het eindgesprek plaatsvond, kwam Bert Ide mee, het hoofd van de Audit-groep die het onderzoek had gedaan. Ik weet niet of dat gebruikelijk was of dat ze bang waren dat ik de twee jonge vrouwen die het onderzoek hadden gedaan stevig zou aanpakken. Ik had me al bij de gang van zaken neergelegd, dus ik had nu sowieso geen toestand meer gemaakt. Toch hielp de aanwezigheid van Bert wel. Wij delen een passie: Ajax, en dat scheidt toch een band. Niet lang na onze Audit werden de standaard-kwalificaties, gebruikt voor de eindoordelen, veranderd. Ik weet niet of dat door mij kwam.

2000 *Soccernomics* – Ik claim dat ik dit heb uitgevonden

De EK-finales voetbal werden in 2000 in België en Nederland gespeeld. Ik vond dat we daar iets mee moesten. Toen ik in Ierland werkte, had ik iets opmerkelijks ontdekt. Ierland houdt goede statistieken bij over de herkomst van toeristen. In het begin van de jaren 90 was er een explosie geweest van Italiaanse toeristen. Daar kon maar één verklaring voor zijn. Het WK voetbal was in 1990 in Italië. Ierland bereikte de kwartfinale. Het team ging bij de Paus op bezoek en was erg populair. Het bezoek aan de Paus hielp het voetbalteam niet, de kwartfinale werd verloren, maar de populariteit onder Italianen was een feit en de toeristenstroom kwam op gang. Kennelijk kon een groot sporttoernooi economische gevolgen hebben. The Economist schreef later dat het consumentenvertrouwen kon worden beïnvloed en in opkomende landen steeg de populariteit van het regime als de nationale voetbalploeg goed presteerde.

We besloten in 2000 iets te schrijven over economie en voetbal, maar niet al te serieus. Ons betoog eindigde met de conclusie dat de meest gunstige uitkomst voor de economie zou zijn dat Duitsland zou winnen. Duitsland heeft een grote bevolking dus het consumentenvertrouwen van veel mensen zou een impuls krijgen en het liep in Duitsland economisch niet bijster goed. De economie kon wel een oppepper gebruiken. Uiteraard trok het veel aandacht dat een Nederlandse bank voor een Duitse overwinning pleitte. We kregen enorme aandacht in de media, in veel landen. Een Roemeense collega meldde dat zelfs in hun lokale pers ruime aandacht voor ons rapport was.

Veel financiële instellingen hebben ons voorbeeld gevolgd, maar ik claim toch echt de uitvinder te zijn geweest van *'soccernomics'*, een term die door een collega werd bedacht. In latere jaren herhaalden we dergelijke rapporten, maar steeds wel met een wat andere insteek. In zekere zin is het wrang. Je doet jarenlang serieus werk en krijgt soms enige aandacht in de media. Dan doe je een keer iets met een knipoog en is de aandacht overweldigend.

Toen we weer eens een *soccernomics* rapport hadden gemaakt rond een toernooi, kreeg ik enorm op mijn donder van een nieuw bestuurslid, Hugh Scott-Barrett. Of we niets beters te doen hadden? En hij zou wel even langs komen om wat bezuinigingen door te voeren. Ik begreep het wel.

2001 - De baas van mijn baas is boos

Toen ik in Asset Management werkte, rapporteerde ik aan Andrew Fleming en die weer aan onze CEO, Tom Cross Brown. Tom zei dat zijn deur altijd open stond en dat we altijd een beroep op hem konden doen. Gedurende een bepaalde periode stonden onze resultaten onder druk, het ging de verkeerde kant op. Ik vond het zorgelijk en helemaal zorgelijk was dat ik weinig *sense of urgency* proefde. Toen de bank kwartaalcijfers publiceerde, kregen wij allemaal een mail van Tom. Daarin stond dat het goed ging en dat we echt fantastisch waren. Ik geloofde mijn ogen niet.

Die dag was ik in Londen geweest voor een roadshow. Ik kwam laat thuis en ik had een paar glazen wijn gedronken. Omdat Tom ons had uitgenodigd feedback te geven, besloot ik een mail te sturen. Ik zei daarin dat ik niets begreep van zijn memo, dat ik de *sense of urgency* miste en dat ik op deze manier het gevoel kreeg als een klein kind behandeld te worden. Ik had een goed gevoel toen ik op 'Send' klikte.

De volgende dag zei mijn vrouw dat ik een mail had. 'Van wie', vroeg ik, 'van Tom Cross Brown?' 'Nee', zei ze, 'meer van cross Tom Brown'. En ze had gelijk. Tom was niet blij met mijn mail. Ik herinner mij zijn letterlijke woorden: *'My professional integrity has never been questioned before and now that it has happened for the first time I can tell you that I don't like it'*. Het is tussen Tom en mij nooit meer goed gekomen. Ik kon er niet wakker van liggen.

2001 - 9/11 en uit de broek op Schiphol

Toen het eerste vliegtuig het WTT in New York in vloog op 11 september 2001 zat ik in een vergadering. Eerst dacht ik nog dat het een ongeluk was. Toen het tweede toestel de andere toren in vloog, wisten we wel beter. Ik werkte bij Asset Management en moest bedenken wat de gevolgen zouden zijn. Mijn baas, Andrew Fleming, hield er een vuistregel op na. Hij zei dat vreselijke gebeurtenissen als deze op korte termijn een grote invloed hadden, maar op lange termijn nauwelijks. Wat betreft de economie en de financiële markten had hij waarschijnlijk gelijk, maar de wereld veranderde er wel door.

Daarvan ondervind ik nog regelmatig de gevolgen. Veiligheidsprocedures op luchthavens werden aangescherpt. Een paar jaar later kreeg ik een nieuwe heup. Die titanium heup doet altijd de bellen rinkelen van de poortjes op luchthavens. Vervelend, maar je leert ermee leven en je kunt de beveiligingsmensen het best laten begaan. Een keer werd het me toch te veel op Schiphol. Ik werd betast en betast in het heupgebied. Die meneer geloofde mijn verhaal kennelijk niet. Het irriteerde mij. Ik zei tegen hem 'luister, ik ben een blanke man van middelbare leeftijd. Ik heb een mooie baan en een hypotheek en mijn dochter zit ook op deze vlucht. Denkt u nou echt dat ik het vliegtuig ga opblazen?'. Had ik beter niet kunnen doen. 'Komt u maar even mee'. Ik moest mee naar een cabine waar ik mij moest ontkleden zodat ze zich ervan konden vergewissen dat ik een litteken had dat je zou verwachten na een heupoperatie.

2001-2005 - Ups en downs in mijn relatie met HR

Meestal had ik een uitstekende relatie met de HR mensen met wie ik te maken heb gehad. Gerda Post was toch wel de beste. Maar ook Veronique Ruisendaal, onze huidige HR-persoon, is prima. In mijn tijd bij Asset Management ging het mis. Er was geen klik tussen de mevrouw met wie ik toen te maken had en mij.

Yannis Galakis was een van de mensen in mijn team, ik had hem zelf aangenomen. Yannis is Grieks maar had ook in het VK gestudeerd. Hij is ongetwijfeld het grootste talent met wie ik ooit heb gewerkt. Ondanks dat hij jong was, werd hij al snel een vertrouwenspersoon voor mij. Hij was inhoudelijk sterk, begreep de economie en had een goed gevoel voor markten.

Hij doorzag ook menselijke verhoudingen buitengewoon scherp. Bovenal zijn werk was uitmuntend. Hij is nu al weer jaren terug in Athene.

Toen hij net bij ons werkte, vroeg ik of hij gebruik maakte van de 30%-regeling. Die regeling kon hem als niet-Nederlander die voor het eerst in Nederland werkte een groot belastingvoordeel opleveren gedurende tien jaar. Hij had er nooit van gehoord. De werkgever moest het aanvragen. Dus ik vroeg HR dat voor hem te doen. Heeft geen zin, was het antwoord. Hij komt niet in aanmerking. Ik dacht van wel en het minste wat we konden doen was een poging wagen. Met grote tegenzin werd een verzoek bij de belastingdienst ingediend. Afgewezen, was het spoedige antwoord. 'Zie je wel!', zei mijn HR-contact. Ik vroeg of ik de documenten mocht zien. De aanvraag die was ingediend rammelde, dus ik vroeg of ik in beroep mocht gaan. Dat moest ik zelf weten, maar het ging toch niet lukken. Door mijn beroep werd de 30%-regeling voor Yannis echter alsnog toegewezen, zonder probleem. Dat scheelde Yannis duizenden euro's per jaar. Ik had ontzettend geluk gehad, vond mijn HR contact.

Een nieuw probleem ontstond toen ik Yannis wat sneller dan gebruikelijk door onze functieschalen wilde loodsen. Daartoe moest ik een verzoek indienen dat door een commissie van managers zou worden behandeld. Mijn eerste verzoek werd afgewezen. Toen ik HR om de reden vroeg, was het antwoord dat het onvoldoende gemotiveerd was. Bij de eerstvolgende mogelijkheid probeerde ik het weer. Nu uiteraard met uitgebreide motivatie. Weer afgewezen. De motivatie was niet geloofwaardig, niemand kon zo goed zijn als ik beweerde. Ik baalde en vroeg wie er in die commissie zaten. Toen ik een van hen benaderde, verontschuldigde die zich een beetje. Van hem had het wel gemogen. Van wie niet dan, vroeg ik. Nou, zei hij, jouw eigen HR-contact adviseerde zwaar negatief. Ongelooflijk. Tegen mij had ze nooit zoiets gezegd. De eerste keer dat ik haar weer sprak, zei ik dat de vertrouwensbasis aan onze samenwerking was ontvallen en dat ik haar niet meer als HR-contact wilde. Ze barstte in tranen uit. 's Avonds werd ik gebeld door het hoofd HR en kreeg ik behoorlijk op mijn donder. Tot op de dag van vandaag voel ik geen spijt.

Een jaar of twee later werd er een programma gestart voor *high potentials*. Die kwamen in een speciaal traject. Ik meldde Yannis ervoor aan. De start was een gesprek van de kandidaat met een speciale HR-medewerker. Daarna konden gesprekken met senior managers volgen. Yannis was tevreden met zijn eerste gesprek. HR zou een verslag maken dat ik zou krijgen. Alleen, dat kwam maar niet. Toen ik er na weken naar vroeg, werd me verteld dat ze bezig waren. Weer gingen er weken voorbij. Ik informeerde opnieuw. Mij werd gezegd dat ik het al lang had. Dat was niet onmogelijk. Ik krijg veel mail, ben soms slordig en mis dan dingen. Ik op zoek in de mailbox, maar vond niets. Ik vroeg daarom of ze het nog een keer wilden sturen. Dat was geen probleem, maar ik moest wel tot morgen wachten. Geen probleem. De volgende dag kreeg ik alsnog het rapport, gedateerd weken eerder. Ik keek nog eens in mijn mailbox bij die datum, maar vond niets. In een Word document kun je zien wanneer het voor het eerst is aangemaakt. Het bleek dat het document dat ik had gekregen de avond voordat ik het kreeg was gemaakt. Ik confronteerde de HR-medewerker. Die mompelde dat er een probleem was met haar laptop. Ik noemde haar een leugenaar.

Niet lang daarna moesten we wat documenten ophalen bij HR. Ik stuurde Yannis. Toen hij terug kwam vroeg ik hem hoe de stemming daar was. Hij antwoordde: *'boss, they are scared shitless of you, well done.'*

2001 - Diversiteit

Diversiteit is belangrijk in een team. Een divers team is een beter team. Meestal gaat deze discussie over het aantal vrouwen. In mijn ervaring is een nog belangrijker aspect diversiteit qua nationaliteiten. Zo'n dertig jaar heb ik teams mogen leiden. De beste teams kennen een evenwichtige verhouding tussen mannen en vrouwen en een mooie mix van nationaliteiten. Aanvankelijk waren mijn teams geheel Nederlands en in Ierland uiteraard overwegend Iers. Bij Asset Management bestond mijn team voor de helft uit mannen en voor de helft uit vrouwen. De helft was Nederlands, de andere helft niet: er was een Amerikaanse, een Canadese, een Griek, een Brit en een Japanse/Amerikaanse. Het is verrijkend als mensen die met elkaar samenwerken door een ander schoolsysteem zijn gegaan. Dat levert een breed scala aan perspectieven op.

De bank is nu meer Nederlands dan voor de crisis en dat zie je ook in mijn team terug. Toch heb ik ook nu nog drie Britten (Nick Kounis, Tomás Kinmonth en Bill Diviney), iemand uit Bolivia (Daniel Ender Aizencang), een Libanese (Farah Abi Morshed) en een stagiair uit Bhutan (TuTu Ngyamtso) in mijn team.

2002 - 'Triumph of the Optimists', een boek dat mijn leven heeft veranderd

Macro-economen zijn een apart soort mensen. De meesten van ons zijn een beetje voorzichtig. We zien risico's voordat we kansen zien. Het voorspellen van een recessie vinden we opwindender dan het voorspellen van een opgang. De meeste macro-economen wantrouwen de aandelenmarkt en weinigen hebben *skin in the game*, dat wil zeggen dat macro-economen geen moedige beleggers zijn. Een beetje stijging van aandelenkoersen wordt al snel een bubbel genoemd. Gedurende de eerste fase van mijn loopbaan was ik ook zo'n type.

In 2002 publiceerde de ABN AMRO Bank een boek met de titel 'Triumph of the Optimists', geschreven door drie Londense hoogleraren, Elroy Dimson, Paul Marsh en Mike Staunton. Het boek bevatte een analyse van beleggingsresultaten uit verschillende landen en verschillende vermogenscategorieën over een periode van 101 jaar. De titel van het boek was ook de conclusie. *'Our study reveals that the risk-takers who optimistically in equities were the group who triumphed over the long term'*. Ik werkte bij Asset Management en had voortdurend te maken met professionele beleggers.

Het boek opende mijn ogen. Als optimisten de winnaars waren, wat was ik dan? Ik moest dan wel een *loser* zijn. Ik nam mij voor mij aan te sluiten bij de optimisten want ik wilde ook een winnaar zijn. In mijn werk probeerde ik daarom zaken van een positieve kant te bekijken. Misschien moet ik zeggen dat ik probeerde mijn neiging te onderdrukken de zaken in eerste instantie negatief te bekijken. Ik wilde een optimistische macro-econoom worden. Voor mijn loopbaan was dat ook wel slim, dacht ik, want optimistische macro-economen hebben weinig concurrenten. Optimisme werd een beetje mijn handelskenmerk. Daarmee was ik wel een niche-speler geworden.

Loopbaan-technisch pakte het minder goed uit dan ik had verwacht. Weliswaar zijn er weinig optimistische macro-economen, maar er is ook veel minder vraag naar. Om mij onduidelijke redenen houden mensen nu eenmaal van negatieve verhalen. Mijn vroegere collega Astrid Smit zei me eens dat sombere verhalen intelligenter klinken dan positieve. Ik denk dat ze gelijk heeft. Die uitspraak van haar citeer ik regelmatig, maar meestal zonder bronvermelding. Sorry Astrid!

Zo bekeerde ik mij in 2002 tot de leer van het optimisme, maar ik was nog pas een beginner. Ik leerde snel en volgde in rap tempo de cursus optimisme voor beginners, gevolgd door dezelfde opleiding op middelbaar niveau en tenslotte die voor gevorderden. Ik was zo'n goede student dat Joop Wijn, een bestuurslid van de bank na de crisis, mij eens introduceerde als 'optimist tot in de kist'. Daar was ik niet blij mee. Het deed ook geen recht aan de feiten. Ik was heus niet blind-optimistisch.

Mijn vrouw denkt dat ik gewoon een recalcitrant figuur ben. Als iedereen pessimistisch is, ben ik optimistisch, maar dat geldt ook omgekeerd. Ze herinnert mij nog wel eens aan een familiebijeenkomst in Ierland tijdens de jaren van de Celtic Tiger, voor de crisis. Er was een euforische stemming onder mijn schoonfamilie. Ze wilden allemaal schulden opnemen en overal in Europa onroerend goed kopen. Ik waarschuwde ze en voorspelde dat dit allemaal in tranen zou eindigen. Toen de tranen vloeiden, hoorde ik ook wel weer tot de eersten die dachten dat de beleidsmakers alles zouden doen om de kar weer op de weg te krijgen. Per saldo denk ik dat ik in mijn loopbaan veel meer goede *calls* heb gemaakt dan slechte, zowel over de economie als wat betreft financiële markten. Ben Bernanke heeft eens gezegd dat zaken op de een of andere manier, opmerkelijk genoeg, doorgaans op hun pootjes terechtkomen. Daarmee slaat hij de spijker op zijn kop.

Veel macro-economen leggen de nadruk op risico's en worden pas positief als alle cijfers groen kleuren. Een dergelijke aanpak is compleet nutteloos als je beleggers wilt ondersteunen. De markt kijkt vooruit, anticipeert. Die wacht niet op complete bevestiging door alle cijfers. Wie daar wel op wacht is op de financiële markten altijd te laat. Ik wil niet onbescheiden zijn, maar ik denk dat

ik met mijn fundamenteel optimistische instelling waarde heb toegevoegd voor klanten en voor de bank. Als belegger heb ik zelf ook geprofiteerd.

Hoewel sommige collega-economen een optimistische macro-econoom meewarig bekijken en de media er minder in geïnteresseerd zijn, hebben klanten van de bank het veelal wel gewaardeerd, ook al omdat ze gemiddeld genomen heel fatsoenlijke beleggingsrendementen hebben geboekt. In de afgelopen twintig jaar heb ik honderden, misschien wel meer dan duizend presentaties voor klanten mogen geven. Kleine groepen, grote groepen, alles bij elkaar duizenden en duizenden klanten. Het is een onderdeel van het werk dat ik heerlijk vond.

Veel macro-economen die in de financiële sector werken en waarvan het werk bedoeld is als input bij beleggingsbeslissingen, zijn zelf geen beleggers. Ik weet dat er allerlei regels zijn. Maar ik heb een sterke voorkeur voor economen die *skin in the game* hebben. Waarom zou ik als belegger posities innemen op basis van visies van iemand die zelf wel die visies heeft, maar er geen posities op durft in te nemen?

2003 – Alfred Berg wordt ABN AMRO; Inge Danielsson, Zlatan scoort (2X)

ABN AMRO besloot Alfred Berg om te dopen tot ABN AMRO en volledig te integreren in de groep in 2003. Er werd een grote happening georganiseerd in Stockholm. Om te beginnen was er een grote conferentie, of eigenlijk een serie naast elkaar lopende conferenties. De bank was de hoofdsponsor van Ajax en de club had ermee ingestemd voor de gelegenheid een vriendschappelijke wedstrijd te spelen in Stockholm tegen Djurgårdens IF. 's Avonds werd de dag afgesloten met een groot feest.

Zlatan Ibrahimovic was sterspeler bij Ajax, en Zweed uiteraard. Maar hij komt uit Malmö en werd in Stockholm door de Zweedse fans uitgefloten. Wel scoorde Zlatan die dag twee keer, Ajax won met 0-5. De spelers van Ajax waren 's avonds ook op het feest. Ik heb er nog gesproken met Nigel de Jong en Steven Pienaar.

Ik was die dag uitgenodigd. Ik had een reputatie gevestigd als iemand die wel eens sprak over voetbal en economie. Er was mij gevraagd vooral in te gaan op de rijke historie van Scandinavische en Finse spelers bij Ajax, maar er moest wel een koppeling naar de economie en financiële markten worden gemaakt. Ik begon daarom met mijn eigen herinneringen. Ik was tien jaar toen Inge Danielsson, een Zweed, bij Ajax kwam spelen. Hij speelde er twee jaar: 1967-1969. Voor een jochie uit Amsterdam was die naam alleen al fascinerend. Danielsson scoorde twee keer voor Ajax in de legendarische wedstrijd tegen Benfica in Parijs (3-0). Hij was mijn held. Later, tijdens het feest in de avond, werd ik aan mijn held voorgesteld. De bank had hem uitgenodigd vanwege zijn verleden bij Ajax. Wat een verrassing.

2004 - Een van mijn sterke punten: bluffen

Een klant zou op bezoek komen bij ons in Asset Management. De klant had wat interessante maar moeilijke vragen gesteld. Ik weet niet meer wat het was. Wij moesten vooraf serieus onderzoek doen. Ik had het aan Yannis Galakis gevraagd. Toen het klaar was, legde Yannis het mij uit. Maar om nou te zeggen dat ik alles begreep... De klant was belangrijk en Yannis was erg junior. Het was niet helemaal gepast als ik hem het woord zou laten doen. Dus ik sprak met hem af dat ik het woord deed en dat hij waar nodig zou inbreken. Het gesprek liep vlekkeloos, Yannis hoefde niet in te grijpen. Yannis zei na afloop: *'boss, I have never heard someone who knew so little about something sound so knowledgable about it. That is a rare gift you have'*. In het Engels heet het *spoofing*. Ik weet dat ik er bedreven in ben. Een goede vertaling in het Nederlands is er eigenlijk niet. Bluffen komt dichtbij. Wel wil ik benadrukken dat ik een ijzeren regel heb. Als ik een vraag krijg waarop ik het antwoord niet weet, ga ik niet zomaar iets verzinnen. Voor mensen die dat wel doen, moet je uitkijken. Ze zijn gevaarlijk.

2004 - Maria in Koeweit

Mijn ouders gaven mij drie doopnamen, Johannes Lambertus Maria. Bij katholieken was het niet ongebruikelijk Maria als laatste doopnaam voor een jongen te kiezen. De initialen van de voornamen van katholieke mannen van een bepaalde generatie eindigen vaak met een M. Mijn roepnaam was Jan, naar mijn vader. Maar omdat die dus ook Jan heette ontstond er vaak

verwarring en werd ik vanzelf Jantje. Toen ik zeven was, had ik het wel gehad met '—tje'. Van onze vaste oppas, 'oma de Graaf' (die niet onze oma was), mocht ik een andere voornaam kiezen, maar die moest dan wel van Johannes komen. Zo werd ik Han.

Ik heb die naam Maria altijd wel leuk gevonden, maar erg nuttig was het niet. Tot op een goede dag. Ik was op reis in het Midden-Oosten met een aantal collega's. We waren naar Koeweit gevlogen en moesten door de douane. Het was er een chaos. We moesten onze paspoorten inleveren. Die werden dan verwerkt en daarna werden we een voor een omgeroepen om het paspoort weer op te halen. Wij waren met drie of vier mensen. Verder waren er een stuk of dertig Arabieren. Die maakten een groot kabaal. Ik dacht dat wij onze namen niet zouden herkennen door al het geschreeuw. Maar op een zeker moment hoorde ik toch echt bla-bla-bla Maria. Het leek mij niet dat die Arabieren Maria zouden heten. Dat moest mijn paspoort zijn. En dat klopte.

2004 - Holland-Duitsland en de aandelenmarkt; Richard Krajicek geen interesse

Het EK voetbal in 2004 werd in Portugal gespeeld. Ik werkte bij Asset Management maar werd door Markets benaderd. Ze wilden wat klanten meenemen naar Nederland – Duitsland in Porto. Maar klanten mochten we alleen een dergelijke trip aanbieden als er ook een serieus onderwerp op het programma stond. Dus werd ik opgetrommeld om weer iets te vertellen over voetbal en economie of financiële markten.

Ter voorbereiding had ik alle interlands tussen Nederland en Duitsland op een rij gezet. Natuurlijk werd er niet in elk jaar gespeeld tussen de buurlanden, maar er viel wel te interpoleren. Vervolgens bekeek ik de correlatie van die reeks met diverse financiële variabelen. Tot mijn stomme verbazing was er een redelijke correlatie met de aandelenmarkten. Het kwam erop neer dat Nederland won in jaren waarin aandelenmarkten het moeilijk hadden. Wanneer markten stegen, won Duitsland meestal. Dat was een mooie boodschap. We hadden een win-win situatie. Als Nederland die dag van Duitsland zou winnen, zouden we heel blij zijn, al zou de aandelenmarkt dan wellicht een veer moeten laten. En als Duitsland zou winnen, zouden we

ongelukkig zijn, maar konden we wellicht geld verdienen door aandelen te kopen. De wedstrijd eindigde in 1-1.

Richard Krajicek zat in de bus die ons gezelschap naar het stadion bracht en waarin ik geacht werd mijn babbel te doen. Hij deed in die tijd het een en ander voor de bank. Misschien doet hij dat nog wel. Hij zat op de eerste rij en ik stond dus pal voor hem te presenteren. Ik had boekjes met mijn plaatjes meegenomen. Krajicek leek totaal niet geïnteresseerd en halverwege gooide hij het boekje met enig misbaar van zich af. Ik vond het erg onbeleefd. Later werd Krajicek toernooirecteur van het ABN AMRO WTT tennistoernooi in Rotterdam. Daar heb ik veel presentaties gegeven en ik ben er vaak door hem gestoord. Dan kwam hij binnenrennen om in een paar minuten te vertellen hoe het met het toernooi ging en welke wedstrijd onze gasten zouden gaan zien. Ik was er altijd op voorbereid. Zodoende leerde ik hem een beetje kennen en hij mij. Afgezien van in de bus in Porto is Krajicek altijd vriendelijk en respectvol geweest, een echte 'gentleman'. Die dag in Porto was wellicht gewoon zijn dag niet.

2006 - 'Significante financiële instellingen zullen omvallen'

Voor de financiële crisis en ondanks dat ik als optimist door het leven probeerde te gaan, raakte ik ervan overtuigd dat er dingen mis dreigden te gaan. De opbouw van *leverage* in de economie en het financiële systeem was ongezond. Ik herinner mij een bijeenkomst bij DNB waar ik betoogde dat dit in tranen moest eindigen. Veel indruk maakte dat niet. Dezelfde zienswijze bracht ik intern naar voren in een vergadering met de enkele bestuursleden. Ik betoogde dat het teveel aan *leverage* een keer uit het systeem moest worden geperst. Er werd gevraagd hoe dat zou gaan. Mijn antwoord was dat het niet geleidelijk zou gaan. Het meest logisch leek me dat een of meerdere significante financiële instellingen zouden omvallen. Er werd gevraagd of men dat goed had begrepen, dus ik herhaalde wat ik had gezegd.

Het was de tijd dat veel bankiers ervan overtuigd waren dat banken zeer stevig waren omdat ze legers *quants* hadden die allerlei risico's modelleerden waardoor die optimaal gemanaged konden worden. Ik werd vriendelijk bedankt voor mijn 'interessante input', maar ik geloof niet dat iemand mij

serieus nam. Niet heel veel later moest Bear Stearns worden gered, ging Lehman onderuit en *the rest is history*.

Róisín herinnert mij nog wel eens aan een boekje dat mijn collega's jaren geleden hadden samengesteld. Het was een selectie van mijn columns in het FD. De titel was: 'Ik blijf gewoon roepen' en ik stond op de voorkant getekend met een soort megafoon als Johannes de Doper in de woestijn. Zo voelde dat toen: een weinig positieve boodschap brengen die niemand wilde horen.

2006 - Rijkman Groenink rookt sigaren, maar gunt mij geen Havana

In 2006 of 2007 voerden Nederlandse economen verhitte debatten over de hypotheekrenteaftrek. Ik vond dat wij ons erin moesten mengen, waarbij ik vooral wilde onderzoeken in hoeverre de aftrek een verstorende werking op de huizenmarkt had. Ik wist natuurlijk dat dit zeer gevoelig lag. Als wij zouden roepen dat de hypotheekrenteaftrek beter kon worden afgeschaft, was het denkbaar dat veel klanten boos naar de concurrentie zouden overstappen. Ik wilde weten of het bestuur achter het idee stond zo'n onderzoek te doen en of ze bij voorbaat toestemming zouden geven voor publicatie, ongeacht de conclusie. Het leek me verstandig dit met Rijkman Groenink, onze CEO op te nemen.

Rijkman had een goede suggestie. Hij was ook beducht voor het afbreukrisico en stelde voor dat we zo'n onderzoek samen met de collega's van Rabo en ING zouden doen. Die hadden echter geen interesse.

Toen ik naar Rijkman ging, vroeg hij of het goed was om met elkaar te spreken in de rookkamer. Dat vond ik geen probleem. Het was een mooie, grote kamer met een prachtige tafel. Toen we zaten, schoof Rijkman een doos naar zich toe. Hij pakte er een grote sigaar uit, zette de doos buiten mijn bereik neer, stak op en zei: 'ik hoor dat jij niet rookt, dus ik zal je er niet eentje aanbieden'. Hij was onjuist geïnformeerd, ik hou van een mooie sigaar. Waarschijnlijk was hij helemaal niet geïnformeerd maar was hij gewoon niet van plan een mooie sigaar aan een econoom te geven. Ik dacht dat ik maar beter niets kon zeggen.

Een paar jaar later vertelde ik dit verhaal aan Jeroen Smit, de schrijver van De Prooi. Jeroen zei dat Rijkman mij misschien wilde testen. Volgens Jeroen had Rijkman juist respect voor mij gehad als ik erop had gestaan ook een sigaar te roken.

2006-2019 - Stress testing; wil je meer stress? Dat kan

Stresstesten is uiterst belangrijk voor de bank. Maar het is niet zo eenvoudig als het misschien klinkt. Wij moeten vaak scenario's aanleveren als input. Wat voor soort stress wil je en hoeveel? Ik herinner me een test die we enige tijd voor de crisis deden of misschien toen de crisis net was begonnen. Ons stress-scenario richtte zich op de Nederlandse huizenmarkt en wij veronderstelden dat huizenprijzen behoorlijk zouden dalen. Het leek mij onwaarschijnlijk, maar niet ondenkbaar. Het scenario werd doorgerekend en de resultaten besproken in een commissievergadering. De voorzitter was niet tevreden want de bank doorstond de test met vlag en wimpel: niet geloofwaardig, te weinig stress. Wij weer terug. Ze wilden meer stress, die konden ze krijgen. We verlaagden de huizenprijzen fors verder. Het scenario leek me buitengewoon onwaarschijnlijk, apocalyptisch zelfs, maar er was om gevraagd en papier is geduldig. In de volgende vergadering was de voorzitter nog minder tevreden met ons. Onder ons nieuwe, apocalyptische scenario zou de bank failliet gaan. Dat was nu ook weer niet de bedoeling, waar waren we mee bezig?

Jaren later waren we onderworpen aan een stresstest van DNB. DNB had het scenario aangereikt, maar niet alle voor onze bank relevante variabelen waren opgenomen. Voor de ontbrekende variabelen moesten wij de cijfers invullen. Die moesten dan wel consistent zijn met de rest van het scenario. Afijn, wij hadden het bekeken en leverden onze cijfers aan. DNB was zeer ontevreden. Wij hadden slecht werk geleverd. DNB had van ABN AMRO- economen meer verwacht. Mijn baas, Wietze Reehoorn, was niet blij en dat begreep ik goed. Hij had meer dan genoeg aan zijn hoofd. Een oefening als deze moest zonder problemen verlopen. DNB betoogde dat wij heel verkeerde reeksen hadden gebruikt, een soort beginnersfout. Wietze droeg me op dit zo snel mogelijk op te lossen. Ik controleerde alles en deed de berekeningen opnieuw. Het resultaat bleef hetzelfde. Nog maar een keer dan. Weer hetzelfde. Dan maar eens het CBS bellen over welke reeksen de juiste waren. Dat leidde ook al niet

tot beter inzicht. Ten einde raad dan maar contact gezocht met DNB. Opnieuw kreeg ik een oorwassing in een email. Ik zocht op google naar de persoon met wie we te maken hadden. Inmiddels had ik twee andere collega's ingeschakeld. Samen waren we goed voor meer dan zeventig jaar ervaring. Degene met wie we bij DNB te maken hadden, was net zeven maanden aan het werk. Uiteindelijk dan maar telefonisch contact gezocht. Al snel begreep ons DNB-contact dat de fout aan hun kant lag, ze hadden zich gewoon vergist. Ik heb daar geen probleem mee, maar blaas niet zo hoog van de toren.

2007 - Een controversieel rapport over Brainport en de minister komt niet

Voor de crisis schreven we regelmatig 'regiorapporten', op verzoek. Dat waren rapporten over een bepaalde regio met een sterkte-zwakte analyse van de lokale economie en aanbevelingen voor lokale beleidsmakers en het samenwerkende bedrijfsleven. Doorgaans kwamen verzoeken hiervoor van onze lokale collega's die zulke rapporten gebruikten voor een versteviging van hun relatie met lokale bestuurders en bedrijven. Meestal werd er dan een grote bijeenkomst georganiseerd waarop wij het rapport presenteerden en waarop een lokale held het rapport in ontvangst nam.

Een van die rapporten ging over de regio rond Eindhoven. Onze lokale collega's werkten hierbij samen met de BZW (de Brabants-Zeeuwse Werkgeversorganisatie). Naast de regio zelf stonden het Nederlandse technologiebeleid en de Brainport-organisatie centraal. Een en ander zou uitmonden in een grote bijeenkomst in het Evoluon en de minister van EZ (of de staatssecretaris?) zou komen om het rapport in ontvangst te nemen.

Wouter van Aggelen was een slimme, jonge en ambitieuze collega. Hij zou het rapport schrijven. Zijn rapport was nogal kritisch. Ik deed de supervisie. Na een paar besprekingen was het rapport klaar. Nu ging het eerst naar de directie van Brainport voor feedback. Die was niet mals. De baas van Brainport was ziedend. Het rapport was veel te kritisch, er klopte niets van. Wouter werd naar Eindhoven gecommandeerd. Ik kon hem niet alleen laten gaan, dus we gingen samen. Uiteindelijk was ik eindverantwoordelijke. Het was een zware bespreking. Op elke bladzijde hadden ze vernietigend commentaar. Met sommige dingen waren we het eens, maar in de meeste gevallen niet.

Uiteindelijk hebben we enkele aanpassingen doorgevoerd, maar het rapport bleef grotendeels overeind. Brainport had inmiddels het ministerie ingeseind en de bewindslieden hadden er geen zin meer in. Een hoge ambtenaar kwam om het rapport in ontvangst te nemen.

Het was voor iedereen duidelijk dat er enorme commotie rond het rapport was ontstaan. Bij de BZW genoten ze er met volle teugen van. Hun voorzitter was de CEO van Bavaria. Al die aandacht en een beetje de politiek en de ambtenarij opjutten, het kon niet beter.

Of we gelijk hadden met onze kritiek weet ik niet. Het gaat nu uitstekend met de regio. Of dat nu dankzij of ondanks Brainport is, durf ik echt niet te zeggen.

Brainport is nu shirtsponsor van PSV. Wouter, de schrijver van het zeer kritische rapport, is een fanatiek PSV supporter. Zijn kinderen lopen nu rond met PSV shirtjes en dragen de naam Brainport met trots. De ironie ten top.

2008 - 'Why pessimists are spectacularly wrong'

Hoewel ik voorafgaand aan de crisis zeker onevenwichtigheden zag en betoogde dat het wel mis moest gaan, was ik niet altijd consistent in die opvatting en ook wat betreft de timing viel het niet mee 'goed' te zitten. Een tijdje voor de crisis schreven diverse commentatoren dat er overal bubbels waren die wel moesten knappen. Er waren momenten dat ik die zienswijze toch even niet deelde. Op zeker moment dacht ik dat het goed zou zijn als we daar iets over zouden schrijven. Ik dacht dat er wel een heel boek inzat. Maar als ik dat alleen moest schrijven ging het lang duren. Dus ik vroeg mijn collega's Joost van Leenders en Serdar Küçükakin of ze mee wilden schrijven. Dat wilden ze wel. Ik had de titel al bedacht: 'Why pessimists are spectacularly wrong'. We hadden behalve de titel nog geen letter op papier toen het *spectacularly* mis ging. Er is nooit een letter op papier gekomen. En dat was maar goed ook.

2008-2009 - 'Met-beide-benen-op-de-grond economie' en een perfecte anti-indicator

Ik schaam mij niet voor mijn analyses rond de crisis. In een vroeg stadium had ik op onevenwichtigheden gewezen en dat het mis moest gaan. Het tijdstip waarop had ik niet gezien. Maar toen de crisis uitbrak, waren we zeker een van

de eersten die onderkenden dat dit wel eens een enorm probleem kon worden en dat een en ander ook voor de aandelenmarkt zeer slecht nieuws was. De S&P500 was iets boven 1400 punten geweest in mei 2008. Daarna daalde de index 200 punten, zo'n 15%. Eind augustus was de helft van dat verlies weer goed gemaakt. Ik herinner mij dat ik er toen voor pleitte binnen ons beleggingscomité dat we onderwogen aandelen moesten gaan. Ik wist de anderen te overtuigen. Vervolgens verloor de S&P500 bijna 50% tot maart 2009. Dat was ongetwijfeld een van mijn beste calls.

We hoorden ook tot de eersten die het herstel zagen. Eind 2008 of begin 2009 was ik thuis op een zaterdagochtend en dacht over de situatie. Nooit had ik zo'n dramatische ineenstorting van de bedrijvigheid gezien als toen. Ik vroeg me af hoe het zou eindigen en of de bank het kon overleven. Het was een mooie dag en we hebben een grote tuin. Ik begon te plannen. Als het helemaal misliep, kon ik de moestuin fors uitbreiden. Ik kon kippen houden en misschien wel een of twee koeien.

Terwijl ik mezelf als keuterboertje zag, kwamen mijn vrouw en dochter thuis met de boodschappen. Van bij de voordeur riepen ze dat ik moest helpen de boodschappen uit de auto te halen. In eerste instantie was ik geïrriteerd. Wisten ze niet dat het crisis was, we moesten zuinig aan doen. Maar ik realiseerde me dat mensen moeten blijven eten en dat mensen die boodschappen doen de economie draaiend houden.

De beleidsmakers reageerden nog veel agressiever dan mijn vrouw. De rente werd in hoog tempo verlaagd en ook via de overheidsbegroting werden de bedrijvigheid aangezwengeld. Werkelijk alles werd uit de kast gehaald. Ik dacht 'als dat niet helpt, zijn we reddeloos verloren, dan helpt niets. We kunnen dan nu maar beter een meer optimistische toon aanslaan'. Collega-economen van een andere bank hadden naar mijn idee wel erg laat ingezien wat er gaande was. Eerst hadden ze beweerd dat er geen recessie zou komen en toen die al in alle hevigheid was uitgebarsten, hadden ze de problemen nog gebagatelliseerd. In maart 2009 zagen ze plotseling kennelijk het licht. Ze verlaagden hun groeiprognoses agressief. Daarbij haalden ze ons in aan de

onderzijde. En dat terwijl de beleidsimpulsen nog op stoom moesten komen. Mijn intuïtie zei dat als de collega's echt negatief werden, het waarschijnlijk tijd was de andere kant op te gaan. Achteraf bleek dat precies het juiste moment. Ik was zeer tevreden met de call die we hadden gemaakt.

2008-2011 - Publiekelijke meningsverschillen met Sylvester

Sylvester Eijffinger is hoogleraar economie in Tilburg. Sylvester en ik waren studiegenoten aan de VU en ik ken hem dus al heel lang. Hij is een gepassioneerd professional met een ongeëvenaard netwerk. Hij is *visiting scholar* geweest bij alle centrale banken die er toe doen in de wereld, doceert regelmatig aan Harvard en ook aan andere universiteiten. Ik denk dat je kunt zeggen dat Sylvester traditioneel is in zijn monetaire opvattingen en op de schaal van haviken en duiven zeker een havik mag worden genoemd.

Begin 2008 was het, leek me, duidelijk dat de mondiale conjunctuur aan het afkoelen was en dat er zich de nodige uitdagingen zouden kunnen manifesteren. De Amerikaanse zakenbank Bear Stearns was in maart 2008 onderuit gegaan en de spanning op de geldmarkten liep op. De inflatie in de eurozone was hoger dan 3%, boven de doelstelling van de ECB. Niet lang na de problemen van Bear Stearns schreef Sylvester een opiniestuk in het Financieele Dagblad waarin hij betoogde dat de ECB de rente zou en moest verhogen. Ik was toen columnist bij die krant. In een van mijn columns schreef ik dat het een grote fout zou zijn als de ECB de suggestie van Sylvester zou volgen. Sylvester was er niet blij mee. Toch kreeg hij tenminste deels gelijk. De ECB verhoogde de rente in juli 2008 met een kwart procent. Toch kreeg ik ook gelijk, want die verhoging bleek een forse vergissing en moest al snel ongedaan worden gemaakt. Sterker nog, voor het einde van het jaar verlaagde de ECB de rente verder, wel met anderhalf procentpunt.

In 2011 deden Sylvester en ik het nog eens dunnetjes over. Ik herinner mij dat ik op een ochtend in de maandelijkse ALCO-vergadering was. De CFO, Jan van Rutte, vroeg me wat ik van het FD-artikel van Sylvester vond waarin hij beweerde dat de ECB de rente zou en moest verhogen. Ik had het nog niet gezien. Mijn antwoord aan Jan was dat ik het mij nauwelijks kon voorstellen en dat een renteverhoging een vergissing zou zijn. Opnieuw gebruikte ik mijn FD-

column om stelling te nemen tegen de visie van Sylvester. En opnieuw was hij er niet blij mee. In een opiniestuk in de Volkskrant schreef hij, zonder mijn naam te noemen, dat je niet moest luisteren naar bankeconomen. Die hadden nog nooit een centrale bank van binnen gezien en waren niet onafhankelijk want ze worden betaald door banken. Bankeconomen, daar kon je het best niet naar luisteren. Ik antwoordde, ook in de Volkskrant, en onze relatie was toch wel even wat verstoord. De geschiedenis van 2008 herhaalde zich. De ECB verhoogde de rente, twee keer zelfs. Maar net zoals in 2011 moest ze al weer even snel de verhogingen ongedaan maken. Volgens mij hebben die renteverhogingen bijgedragen aan de tweede recessie waar de eurozone in terecht kwam in 2011, terwijl andere landen bleven groeien. Het heeft wel even geduurd, maar toen het stof wat was neergedaald, hebben Sylvester en ik onze vriendschap weer opgepakt en we zijn nu gelukkig weer goed met elkaar.

2009 - Een succesvolle reddingsoperatie

Nadat de bank in 2008 was overgenomen door RBS, Santander en Fortis, begonnen de nieuwe eigenaren de organisatie op te hakken, te verdelen en deels te ontmantelen. Het Economisch Bureau was in het zogeheten Corporate Centre gestructureerd. Het was duidelijk dat de nieuwe eigenaren geen enkele belangstelling voor het Corporate Centre hadden. Dat hadden ze zelf al en ze zaten niet te wachten op additionele 'overheads'. Dus werd er direct flink gehakt. Dat trof ook ons. Aan onze activiteiten op het gebied van landenrisicoanalyse was geen behoefte, dus die activiteit werd direct beëindigd. De mensen die erbij waren betrokken moesten afvloeien. De gevaren voor de rest van het Economisch Bureau waren evident. Ik moest wat doen. Bij Santander zag ik geen enkele toekomst, bij RBS een heel moeizame en ik dacht dat we nog de beste kansen hadden bij Fortis. Ik moest snel op zoek naar steun binnen bankonderdelen die bij Fortis terecht zouden komen. Daarom benaderde ik bankonderdelen met een toekomst bij Fortis waaraan wij de nodige diensten verleenden. Ik hield ze voor dat wij zonder actie zouden worden afgeschaft, maar dat we konden voortbestaan en onze dienstverlening konden continueren, als ze bereid waren een of enkele FTEs van ons in de boeken te nemen. Daarbij overvroeg ik een beetje omdat ik ervan uitging dat ik hier en daar nul op rekest zou krijgen. Tot mijn genoegen gingen alle belanghebbenden in op mijn voorstel en konden we overleven. Sterker nog, ik

kreeg iets meer FTEs dan ik nog mensen had. Jeroen Kremers was mijn baas toen en hij vond het erg amusant, en ook wel knap, dat mijn team in deze tumultueuze periode feitelijk iets zou kunnen uitbreiden. Dat deed ik natuurlijk niet. Als je een imperium bouwt komt er op zeker moment iemand langs met een groot geweer die lukraak gaat schieten.

2009-2059 - Publieke woede

Ik ben niet alleen medewerker van de bank maar ook klant. Voor de crisis kreeg ik als klant vaak communicatie van de bank waarin ik, in mijn beleving tenminste, werd aangemoedigd geld te lenen. Dat leek mij niet bijster verstandig. Ik kon makkelijk bepalen wat ik financieel wel en niet moest doen maar ik vroeg me af of dit er niet toe zou leiden dat sommige mensen teveel zouden lenen. Ik voelde mij niet verantwoordelijk en zei er niets van. Dat had ik beter wel kunnen doen, al weet ik niet of er iemand had geluisterd.

Toen de crisis uitbrak ben ik diverse boeken gaan herlezen, boeken over de depressie van de jaren 30. Het leek me een nuttige voorbereiding voor wat ik dacht dat kon komen. Toch gebeurde er veel waardoor ik compleet werd verrast. Al die boeken die ik las, gingen over de economie, het bankwezen enzovoorts. Nergens werd de stemming in de samenleving besproken. De werkloosheid liep in de jaren dertig in veel landen op tot 25%, dat wist ik. Maar die woede en pijn van de mensen die hun baan, hun huis en misschien nog veel meer verloren, stond niet beschreven in de boeken die ik las.

Mijn beleving was dat veel partijen dingen hadden gedaan die tot de crisis hadden geleid: de *rating agencies*, beleggers, de banken uiteraard, toezichthouders en ook wel de overheden. Of ik daar nou gelijk in had of niet doet er niet toe. Binnen korte tijd werden banken, en mensen die bij banken werken, als hoofdschuldigen aangewezen en alle woede richtte zich op hen. Ik had mijzelf altijd gezien als een fatsoenlijk mens, maar plots hoorde ik bij een groep die toch als minder fatsoenlijk werd gezien. Ik vond dat erg moeilijk.

Daarin was ik niet de enige. De bank deed haar uiterste best een *good citizen* te zijn (of te worden, zo u wilt). Bij voortdurende werd onderzocht hoe het publiek tegen ons aankeek. Ondanks alle pogingen van de bank om de publieke

waardering omhoog te krijgen, gebeurde dat maar niet. Mijn baas raakte er gefrustreerd van. Hij vroeg me op een keer hoe lang ik dacht dat dat nog ging duren. Ik maakte een vergelijking met de VS. In de VS werd in 1933 de Glass-Steagall wetgeving doorgevoerd. Dat was een antwoord van de wetgevers op wat ze dachten dat was fout gegaan in aanloop naar de depressie. Onder deze wetgeving werd het verboden activiteiten op de gebieden van respectievelijk zakenbankieren en commerciële bankieren in één organisatie te hebben. Je was of een zakenbank, of een commerciële bank die deposito's aantrok en aan gezinnen en bedrijven leningen verstrekke. Die Glass-Steagall wetgeving werd pas ontmanteld in 1999. Pas vanaf dat moment mogen Amerikaanse financiële instellingen beide activiteiten onder één dak combineren. Ik vertelde mijn baas dat die negativiteit jegens banken dus wellicht best eens vijftig jaar kon duren. Het was niet het gewenste antwoord.

Overigens, en dit is hopelijk een te simpele voorstelling van zaken, het is toch wel opvallend dat slechts tien jaar na de afschaffing van Glass-Steagall (die was bedoeld om de stabiliteit van de financiële sector te bewaren) een enorme crisis de crisis opstak. Je vraagt je af of dat ook was gebeurd als de wetgeving uit 1933 niet was afgeschaft. We zullen het nooit weten...

2010 - Gestrand door Eyjafjallajokull – Tina uit München

De IJslandse vulkaan Eyjafjallajokull barstte uit in April 2010. Het Europese luchtruim werd voor onbepaalde tijd gesloten. Door stof in de lucht was vliegen onveilig. Ik was op dat moment in Singapore aan het einde van een roadshow door Azië. Juist op die dag ging ik naar Changi airport. Ik kon niet geloven dat mijn vlucht was geannuleerd. Van die vulkaanuitbarsting wist ik niets. Ik probeerde op een andere vlucht te komen, maar alle vluchten naar Europa lagen eruit. Ik dus maar terug naar mijn hotel, het prachtige Fullerton. Daar werd me gezegd dat ik nog twee nachten kon blijven, maar daarna zaten ze vol. Ik zei dat er geen Europese gasten zouden komen en dat ze dus zeker niet vol zouden zijn, maar ze hielden voet bij stuk. Wat ik verder ook probeerde, alle hotels waren vol.

Een collega zei dat ik me in een resort moest boeken op een Indonesisch eiland zo'n 30 of 40 minuten uit de kust van Singapore. Daar kon ik wel terecht. Toen

de ferry aankwam op Bintang stond er een bus klaar om alle mensen voor de diverse resorts naar hun plaats van bestemming te brengen. Ongeveer de helft van de mensen in de bus waren echte vakantiegangers, de andere helft gestrande Europeanen.

Bij het resort moesten we in de rij staan om in te checken. Ik stond naast een mevrouw die ook zeker een gestrande Europese moest zijn. Ik raakte met haar aan de praat. Ze heette Tina, werkte voor Siemens in München. Ik vroeg wat ze met eten deed. Ze had geen plannen, hoe kon het ook anders, dus we besloten samen te eten. Misschien hebben we dat de avond erna ook gedaan.

In die tijd schreef ik een blog, dat had de bank gevraagd. Het blog mocht over alles gaan en de belevenissen van een gestrande reiziger leken mij mooi. Gedurende de dag ging ik terug naar Singapore omdat de collega's gevraagd hadden of ik nog wat bezoeken aan klanten wilde afleggen. Op een van de dagen was er nogal wat opwinding toen ik op kantoor verscheen. Wat is hier gaande, vroeg ik. Het is jouw blog, was het antwoord. Een van je lezers heeft ook een bijdrage geleverd. Mooi, zei ik, wie is het en wat is de boodschap? 'Het is je vrouw en ze is niet enthousiast over jouw dineetjes met Tina uit München!!!'

2010-2017 - Wietze Reehoorn als baas

Wietze Reehoorn werd de Chief Risk Officer van de bank nadat de bank was opgehakt en nadat de Nederlandse staat onderdelen uit het Fortis-concern had gekocht. Ik zou aan Wietze rapporteren tot zijn vertrek in 2017. Nooit heb ik zo lang aan dezelfde persoon gerapporteerd. Mijn relatie met hem was, en is, uitstekend. Hij gaf me de vrijheid mijn werk te doen zoals het mij goeddunkte, hij was er als we hem nodig hadden, hij steunde me en gaf me het gevoel dat hij mij en mijn team vertrouwde en waardeerde. Het misschien wel aardigste compliment dat ik in mijn loopbaan heb gekregen, kreeg ik van Wietze toen hij een keer zei 'je bent authentiek en je moet ervoor zorgen dat je dat blijft'.

Nadat we door de staat waren overgenomen, werd onze relatie met 'Den Haag' zeer belangrijk, maar ook wel gecompliceerd. Wietze en zijn collega bestuurders moesten de bank weer op haar benen krijgen, moesten de

bancaire en mededingingsautoriteiten in Amsterdam, Frankfurt en Brussel tevreden stellen en ook goede relaties vestigen met Den Haag. En dat allemaal tegelijk. Een gigantische taak. Er was zeker geen grote behoefte aan een econoom die opmerkingen in de media maakte die Den Haag onwelgevallig waren en wiens opmerkingen in de media ook al niet direct bijdroegen aan het beter functioneren van de bank.

Wouter Bos was de minister van Financiën. Hij liet regelmatig weten dat banken niet te groot moesten zijn. Grote banken richten grote schade aan als ze omvallen, dus ter wille van de financiële stabiliteit was er behoefte aan kleine banken. Het was een mening die wel meer mensen erop na hielden. Ik niet. Ik geloof(de) dat er schaalvoordelen zijn, ik geloof(de) dat grote banken meer diversificatie hebben en daardoor minder kwetsbaar zijn en ik geloof(de) dat kleine banken de stortvloed van (additionele) regelgeving die over banken is uitgestort niet kunnen behappen. Dat schreef ik ook in mijn column in het FD, hoewel ik niet aan de minister refereerde. Kennelijk was men in Den Haag *not amused* en kreeg Wietze dat te horen. Hij had mijn geschrijf in de krant aan banden kunnen leggen. In plaats daarvan steunde hij me, maar zei wel een beetje voorzichtig te zijn.

Ik had regelmatig een-op-eengesprekken met Wietze, maar het jaarlijkse formele functioneringsgesprek was toch wel speciaal. De bank had een systeem waarbij senior managers deels worden beoordeeld op basis van de prestaties van de bank als geheel. Het principe spreekt me aan, maar de uitvoering niet. Er was een waslijst algemene *performance* criteria waar ik weinig directe invloed op had en die elk ook voor een triviaal percentage mijn beoordeling bepaalden. Zo werd mijn beoordeling voor 3,33% bepaald door het rendement op het eigen vermogen van de bank. Wie verzint zoiets?

Wietze wist dat ik zijn oordeel over mijn functioneren sowieso zou accepteren. Mij ging het er vooral om een zinvol gesprek te hebben waarbij ik duidelijk kon maken wat ik nu precies allemaal deed en hij wat hij er dan van vond. Ik negeerde de standaardformulieren daarom altijd. In plaats daarvan schreef ik voorafgaand aan die gesprekken een epistel van drie of vier A4-tjes waarin ik

beschreef wat ik allemaal had gedaan en wat daar goed of minder goed aan was. Voor mij zijn klanttevredenheid en medewerkertevredenheid altijd zeer belangrijk geweest. Daar liet ik onderzoek naar doen en daarover rapporteerde ik uitgebreid. Ook vind ik het belangrijk dat economen die voorspellingen doen duidelijk *ownership* voelen voor die voorspellingen. Dat kun je bevorderen door ze deels af te rekenen op hun analyses en voorspellingen. Dat is niet eenvoudig, maar je moet het wel proberen, vind ik. Ik vind het ook belangrijk dat mensen in staat zijn kritisch naar zichzelf te kijken.

Afijn, in een van die jaarlijkse gesprekken spraken we over onze rentevoorspellingen. Wij hadden een rentestijging voorspeld, maar de rente was behoorlijk gedaald. Voor een bankeconoom is dat een zeer pijnlijke fout. En voor de bank en voor klanten kan het dat ook zijn. Onze rentevisie is input bij het nemen van beslissingen over het eigen balansbeheer. Als je rentevisie fout is, neem je waarschijnlijk beslissingen die je achteraf gezien beter niet had kunnen nemen. Het gaat hier wel over echt geld. Onze rentevisie werkt ook door in beleggingsportefeuilles van klanten. Ook op die manier kost een verkeerde visie van ons mogelijk echt geld. In het gesprek met Wietze trok ik daarom het boetekleed aan ten aanzien van dit punt. Wietze's reactie was verrassend mild: 'Ach Han, dat kon jij toch ook niet weten, niemand wist het, niemand had het voorspeld'. Wat een fantastische baas...

2011-2019 - Hamburg en het Martinsgans Essen

Ik weet niet hoe en wanneer precies dit begon. Was het 2011 of misschien een jaar of een paar jaar eerder? Hoe het ook zij, op zeker moment werd ik door de collega's van onze Bethmann Bank in Hamburg uitgenodigd om te spreken op het jaarlijkse diner dat ze organiseerden voor klanten rond 11 november, het feest van Sint Maarten. De hoofdmaaltijd bestaat uit gans omdat de ganzen moeten boeten voor het verraden van Sint Maarten. Het was wel gewenst dit in het Duits te doen. Dat vond ik een leuke uitdaging. Eigenlijk zoiets waartegen je ja zegt als ze je maanden voor de bijeenkomst vragen en waarvan je je een paar dagen van te voren afvraagt waarom je in hemelsnaam ja hebt gezegd. Maar dat terzijde, een dergelijke verandering in perceptie is voor mij niet ongebruikelijk. Ik schreef een verhaal in het Nederlands, liet het vertalen, las het dan een aantal keren, maakte vervolgens wat aantekeningen in bullet

points en probeerde dan het verhaal zo natuurlijk mogelijk te vertellen. Het diner was in het prachtige hotel Vier Jahreszeiten. Er waren zo'n 100-150 klanten te gast.

Na die eerste keer werd ik elk jaar teruggevraagd, wat natuurlijk een geweldige blijk van waardering was. Je bouwt ook een relatie op met de lokale collega's en met klanten, want bij die diners zag je jaar na jaar veel dezelfde gezichten. Naast dat diner deed ik ook een *round table* discussie met een klant of tien, altijd in de namiddag. Dat waren intensieve discussies. We deden twee van die *round tables* per jaar. Doordat de meeste aanwezigen steeds terugkwamen, bouwde ik met die relaties ook een band op. De *round tables* werden georganiseerd door Christian Pudelek en de samenwerking was altijd top. Een paar jaar geleden kwam mijn vrouw ook naar Hamburg en zijn we een weekend gebleven. We hebben toen nog een hapje gegeten met Christian en zijn vrouw Tina.

Torsten Hein is de *Niederlassungsleiter* van de Bethmann Bank in Hamburg. Hij was altijd bijzonder vriendelijk en het was altijd indrukwekkend te zien hoe die man met klanten omging. Het was duidelijk dat de klanten hem zeer waardeerden. Torsten vertelde me een keer dat klanten die voor het jaarlijkse diner werden uitgenodigd wel eens vroegen: '*kommt der Holländer auch wieder?*' Mijn Duitse speeches bij het diner vielen kennelijk in de smaak. En ik vond het leuk: op een luchtige manier over economie en financiële markten praten, hier en daar een grapje en zeker niet te lang. Als spreker hou ik van een Duits publiek. Ze zijn geduldig, ze waarderen het als ik poog Duits te spreken, vergeven me mijn grammaticale en andere fouten en ze waarderen mijn grapjes. Duitsers hebben respect voor Hollanders, ze accepteren het als je ze een beetje op de hak neemt, al moet je uiteindelijk natuurlijk er wel blijk van geven dat je je plaats kent.

Laat ik een voorbeeld geven. In een van mijn eerste jaren stond de economie er niet goed voor. We waren in de diepste crisis sinds de jaren dertig, of we waren daar net uit. Ik probeerde duidelijk te maken hoe bijzonder het was en hoe groot de economische schade door erop te wijzen dat ik zoiets mijn hele

leven nog niet eerder had meegemaakt. Ik zei: 'in de voorbereiding voor deze speech heb ik eens nagedacht over mijn eigen leven, wat is het ergste dat ik in mijn leven heb meegemaakt? Dat is niet moeilijk. Het ergste dat ik ooit heb meegemaakt is de door Nederland in 1974 verloren WK finale.'

Mijn laatste speech in Duitsland was een paar weken geleden. De collega's gaven mij een mooie attentie als dank voor de jarenlange dienstverlening en ik werd overladen met warme woorden. Op een kaart hadden ze onder andere geschreven: '*... our clients have come to love the ABN Rudi Carrell.*' Wat een compliment en wat een prachtige afsluiting van een tijdperk voor mij.

2011 - 'Self-appointed director of music at the ICCBE'

Toen ik Robert van den Bosch in 2005 was opgevolgd, drukte hij mij een paar zaken op het hart. Dingen die ik zeker moest doen of waarmee ik rekening moest houden. Zo zei hij me dat ik zeker lid moest worden van de International Conference of Commercial Bank Economists (ICCBE). Dat is een groep hoofdeconomen van commerciële banken uit de hele wereld. Er zijn 20-25 leden. De groep werd in 1937 opgericht. In de jaren 50 was er al iemand van de Amsterdamsche bank (de 'AM' van ABN AMRO) lid. In het verleden is het anders geweest, maar nu komt de groep jaarlijks bijeen gedurende een kleine week. Alle economen schrijven een paper dat past in het door het *steering committee* opgestelde programma. Het is heerlijk om een paar dagen ondergedompeld te worden in hoogstaande discussies met vakbroeders en -zusters uit de hele wereld. Wat deze groep extra speciaal maakt, is dat partners ook van harte welkom zijn. Eigenlijk is de aanwezigheid van partners zelfs gewenst. Die doen een cultureel programma terwijl de economen met elkaar bezig zijn. In de avond komt iedereen samen.

Ik hou van dit soort tradities en heb altijd genoten van de bijeenkomsten. Mijn vrouw ook. Doordat partners actief participeren, is de band die je opbouwt heel sterk. We hebben geweldige vriendschappen te danken aan deze groep.

De sociale activiteiten in de avond gaan vaak met een busritje gepaard. Het slotdiner is een galadiner en dan is er ook vaak een busrit. Het kan saai zijn om in de bus te zitten, maar de leden van de ICCBE hebben er wat op gevonden.

Toen ik lid werd, werd mij verteld dat Norbert Walter, toen van Deutsche Bank, in de bus liederen van Schubert ten gehore bracht. Nu was Schubert niet iedereens favoriet en anderen leverden dan een bijdrage met meer recent repertoire. Ik ben niet de slechtste zanger, dus ik heb hier vanaf het begin aan meegedaan. Die sessies in de bus staan onder leiding van onze charismatische collega uit Mexico, Alberto Gomez. Hij krijgt de boel altijd op gang. Een probleem was echter dat mensen de teksten van de liedjes die ze zongen niet altijd precies wisten. Het begin van een liedje ging meestal nog wel, maar op een gegeven moment waren de woorden op. Dat is ongebruikelijk voor economen. Ik vond dan ook dat er verandering in moest komen.

In 2010 mochten wij de ICCBE in Amsterdam organiseren. Ik dacht dat ik een innovatie op zanggebied kon introduceren. Daartoe stelde ik een bundeltje samen met de teksten van de meest geliefde liedjes. In alle jaren sinds Amsterdam hebben de gastheren mijn voorbeeld gevolgd. Vaak roepen ze daarbij mijn hulp in.

In 2011 was de ICCBE in Chicago. Bij een van de diners werd er gezongen door de groep in koor, maar fraai was het niet. Ik had wat wijn op en vond dat er leiding nodig was. In mijn overmoed vond ik zelfs dat ik die wel kon geven. Ik pakte de microfoon en zei dat ik de *self-appointed director of music* van de groep was. Dat was een historische blunder. Elk jaar herinnert Alberto mij aan deze woorden en als het zingen stilvalt, doet bij een beroep op mij met die woorden om de groep weer aan het zingen te krijgen.

O, trouwens, de nadruk bij deze groep ligt op inhoudelijke discussies, zingen is een belangrijke bijzaak!

2011 - Gerrit Zalm doet me een aanbod dat ik niet kan afslaan

Het was, denk ik, 2011 toen ik door DNB werd benaderd om daar te gaan werken. Ik was uiteraard gevlid. Het zou mij ook wel uit mijn comfortzone halen en ik zat eigenlijk niet te wachten op zo'n aanbieding. Ik had een prachtige baan en had het goed naar mijn zin. Waarom zou ik overstappen? Ik sprak erover met Toon Peek, een collega die ik vertrouwde en wiens oordeel ik zeer respecteerde. Toon vond het een eervolle zaak en adviseerde mij het

serieus te overwegen. Ik heb er goed over nagedacht en uiteindelijk besloot ik in te gaan op het aanbod van DNB. Ik zocht contact met mijn baas, Wietze Reehoorn, maar kreeg hem niet te pakken. Hij was in het Midden-Oosten, al wist ik dat niet. Omdat DNB wel graag een vlotte beslissing wilde, stuurde ik Wietze een sms met de mededeling dat ik zou vertrekken. Hij was niet gecharmeerd van mijn sms. Dat ik weg zou gaan, was niet het probleem, wel dat ik mijn baan opzegde in een sms. Dat deed je niet. En hij had natuurlijk gelijk.

Wietze kon niets anders dan mijn keus respecteren. Wel adviseerde hij me hierover ook met Gerrit Zalm te praten. Gerrit kende DNB beter dan Wietze zelf en misschien had Gerrit nog interessante observaties. Toen ik met Gerrit sprak vroeg die of het een kwestie van geld was. Ik zei hem dat dat niet zo was en dat ik in salaris er zelfs op achteruit zou gaan. 'Dan matchen wij dat bod', schoot hij direct terug en schaterde het uit, een typische Gerrit Zalm grap en reactie. Ik kon het zeer waarderen.

Uiteindelijk hadden Gerrit en ik een serieus gesprek waarin hij zei dat ik volgens hem bij DNB niet gelukkig zou worden. Hij wees mij erop dat ik bij de bank enorme vrijheid genoot en dat dat bij DNB helemaal niet zo zou zijn. Vrijheid en onafhankelijkheid betekenen veel voor mij. Uiteindelijk besloot ik bij ABN AMRO te blijven. Daar heb ik geen spijt van gehad, wat niet wil zeggen dat ik het bij DNB niet naar mijn zin zou hebben gehad.

2011 - Tante Agnes in het middelpunt van de belangstelling

Valkenswaard is een kleine plaats ten zuiden van Eindhoven. Mijn peettante, tante Agnes, woonde er met haar man, oom Kas, en hun drie zonen. Hun oudste zoon is iets jonger dan ik. Als kind mocht ik in de zomervakantie vaak een weekje in Valkenswaard logeren. Ik vond het heerlijk. Oom Kas was veearts. Het gezin woonde in een mooi huis en er was een zwembad in de tuin.

Vele jaren later vond ik het altijd leuk als ik door collega's uit de regio werd uitgenodigd voor een presentatie. Dat combineerde ik dan graag met een bezoekje aan mijn favoriete tante en oom. Op een keer was ik gevraagd een presentatie te geven voor een grote groep klanten in het plaatselijke theater,

de Hofnar (naar de sigaren die daar tot in de jaren 90 waren gemaakt). Mijn babbel moest, zoals vaak, gaan over de economische vooruitzichten en de implicatie daarvan voor financiële markten en beleggingsportefeuilles.

De bijeenkomst was in de avond. Ik had mijzelf bij mijn tante uitgenodigd en ze had aangeboden dat ik mocht komen eten. Ik mocht het menu vaststellen. Omdat mijn vrouw niet vaak Nederlands eten op tafel zet, vroeg ik om gehaktballen met rode kool, aardappelen en jus. Het was heerlijk.

Voordat ik die avond met mijn verhaal begon, legde ik uit hoe blij ik was daar te zijn en dat ik bij mijn peettante gehaktballen, rode kool, aardappelen in jus had gegeten. Tante Agnes en oom Kas zaten in de zaal met een brede grijs op het gezicht. Neef Kas en zijn vrouw Monique waren er ook. De presentatie verliep prima.

De lokale collega's hadden een tweede spreker georganiseerd. Dat was een komiek. Hij had naar mijn verhaal geluisterd. In zijn eigen betoog weefde hij op uiterst komische wijze elementen van mijn verhaal in het zijne. Ik werd daardoor natuurlijk belachelijk gemaakt, maar ik kon er hartelijk om lachen. De man was zeer komisch. Op zeker moment zat hij in een verhaal over een grote groep mensen die over een vlakte trokken. Ze waren nog ver weg, hij kon niet zien wie het waren. Het was een serieus verhaal en hij bouwde de spanning op. Toen ze wat dichterbij kwamen kon hij de groep beter zien en herkende hij degene die voorop liep. 'Het was tante Agnes, ze had een schaal vast met daarop gehaktballen, rode kool, aardappelen en jus'. Een bulderend gelach was het resultaat. Tante Agnes genoot met volle teugen. Tijdens de borrel stond zij in het middelpunt van de belangstelling. Iedereen wilde weten wie die tante Agnes nu wel was en zij was er trots op de *one and only* te zijn.

2014 - Mijn hotel staat in de brand; Didier ontsnapt in een badjas

Ik heb in mijn loopbaan zeer veel roadshows gedaan, ook regelmatig in Azië waar de bank een behoorlijk (Private Banking) netwerk had. Vaak was ik op pad met Didier Duret, de Chief Investment Officer van de Private Bank van 2002 tot zijn vertrek in 2017. Didier is charismatisch en onverwacht lang voor

een Fransman. Hij is een fantastisch persoon, vol humor, met een onmetelijke kennis en uiteraard zeer charmant. O ja, bovendien een goede belegger.

Op een van onze reizen waren we in Taipei. We sliepen in een mooi hotel met wellicht iets van dertig verdiepingen. Ik sliep op de veertiende, denk ik. Midden in de nacht, misschien was het twee uur, ging het alarm. Er werd iets gezegd via de intercom. In het Chinees en Engels. Het duurde even voor ik wakker was en wist wat er aan de hand was. Er werd omgeroepen dat er een noodsituatie was. Wij moesten zo snel mogelijk het hotel verlaten. De liften mochten we niet gebruiken. Er was geen tijd om in te pakken, we moesten zonder bagage direct naar beneden. Dat klonk serieus. Ik besloot even op de gang te inspecteren. Toen ik de deur van mijn kamer open deed was er rook op de gang. De adrenaline begon door mijn aderen te pompen. Ik herinner mij dat ik in een soort overlevingsstand schoot. Ik was zeer gefocust en vastbesloten. Ik zei tegen mijzelf: 'wat er hier ook gebeurt, ik ga hier vanavond niet dood, hier ga ik uitkomen.' Het kan in Taipei 's nachts best kil zijn. Dus ik deed snel een broek aan en een trui, greep mijn waardevolle spullen en zette koers naar beneden. Op zoek naar de noodtrap kwam ik een Aziatische moeder tegen die met haar kind van een jaar of vijf ruziede. Ik sprak haar aan, maar ze sprak geen Engels. Even dacht ik dat ik dat kind moest pakken om het naar beneden te brengen. Mijn indruk was dat die moeder nog terug wilde naar haar kamer om iets te pakken. Maar in ruzie met dat kind had ik weinig zin. Ik dacht dat mij dat allemaal tijd zou kosten, tijd die ik mij misschien niet kon permitteren. Daarom besloot ik door te lopen. Daar ben ik achteraf niet trots op, maar zo reageer ik kennelijk in een acute noodsituatie.

Toen ik beneden kwam, stonden daar al veel mensen, ingedeeld per verdieping. Er stonden brandweerwagens voor de deur te loeien en brandweermensen liepen af en aan. Er werd gezegd dat er brand was in de wasserij van het hotel, in de kelder. Het ventilatiesysteem had de rook door het hele gebouw verspreid. De feitelijke dreiging was dus veel minder heftig dan ik dacht.

Het was een bont gezelschap. De meeste Aziaten hadden al hun kleren aan, inclusief winterjassen, en al hun bagage bij zich, geheel tegen de instructies in. De meeste Westerlingen hadden gedaan wat ik had gedaan: wel kleren aan maar geen bagage.

Didier zag ik nog niet. Hij kwam een poosje later aanzetten. Didier is weliswaar Frans, maar woont in Zwitserland. Daar zijn ze nogal van de regels en hij had precies gedaan wat hem was opgedragen, hij was zo snel mogelijk vertrokken. Hij had zich niet aangekleed. Hij droeg slechts zijn boxershort en een T-shirt. Daaroverheen had hij zo'n witte badjas aangetrokken die ze in hotels ter beschikking stellen. Daaronder had hij sokken aan en zijn zwarte 'bank schoenen'. Het was geen gezicht.

We kregen geen informatie hoe lang we buiten moesten blijven. Didier en ik hadden onze slaap nodig want de volgende dag hadden we allerlei bijeenkomsten met klanten. Daarom stelde ik voor een taxi te nemen en een ander hotel op te zoeken. Didier stemde in. Rond een uur of drie s' nachts arriveerden we in een ander hotel. Het was stil. Bij de receptie keken ze toch wel even op van Didier in zijn witte badjas, blote benen en zwarte schoenen. Maar ze hadden van de evacuatie van ons hotel gehoord. Ik heb die nacht geen seconde geslapen. De adrenaline pompte de hele nacht door. De volgende ochtend moesten wij natuurlijk terug. Nu was het hotel waar we terecht waren gekomen zeer druk. Didier trok de aandacht van alle andere gasten. De rust in ons oorspronkelijke hotel was gelukkig weergekeerd. Onze kleren die nog in het eerste hotel waren, roken gelukkig niet naar rook.

2014 - Applaus van Mark Rutte

In 2013 werd de *sovereign rating* van de Nederlandse staat verlaagd door enkele *rating agencies*. Daar waren we in Nederland niet blij mee. Ik vond het ook niet terecht.

Ergens in 2014 was ik gevraagd bij een diner in het Van Gogh Museum een presentatie te geven voor een Chinese delegatie. Onze minister-president Mark Rutte was er ook bij. Het was een moeizaam geheel. Of die Chinezen

Engels begrepen weet ik niet, maar elk stukje tekst moest vertaald worden waardoor je nooit lekker in je ritme komt. Maar dat terzijde.

De rating van Nederland was wel een 'dingetje'. Ik legde kort uit waarom de *rating agencies* het helemaal verkeerd zagen. Mark Rutte gaf mij spontaan een applaus. Het was weliswaar geen staande ovatie, maar toch... Ik vond het natuurlijk wel leuk.

2015 - 'Rabo-economen zijn echt heel goed'

Het voorbeeld van Wietze Reehoorn volgend, organiseerde ik de laatste jaren voor mijn MT plus hun partners een diner voor de Kerst. Alleen een diner vond ik niet leuk genoeg, daarom organiseerde ik ook altijd een simpele vorm van *dinner table entertainment*. Vaak een soort quiz, soms een spel. Het leukste spel vond ik het volgende: voorafgaand aan het diner bedacht ik voor alle aanwezigen een paar zinnen. Het moesten zinnen zijn die een beetje raar of controversieel waren. Iedereen had zijn eigen zinnen en niemand wist de zinnen van een ander. Nu was de bedoeling dat de mensen in een normale conversatie zo'n zin zouden uitspreken. Als niemand in de gaten had dat het een van mijn vooraf opgegeven zinnen was, dan verdiende de betrokkene een punt. Maar als de persoon die de zin uitsprak werd 'betrapt' en iemand zei dat de bewuste zin er wel een moest zijn die ik van te voren had opgegeven, dan kreeg degene die het opmerkte een punt. Klinkt ingewikkelder dan het is.

Een van de zinnen die ik Marijke Zewuster had opgegeven luidde: 'Rabo-economen zijn echt heel goed'. Laat op de avond had Marijke het gesprek in een richting gemanoeuvreerd dat we ons vergeleken met de concurrentie. En daar kwam Marijke met haar uitspraak. Ik was het hele spel vergeten en was hevig verbaasd door deze uitspraak. Natuurlijk zijn Rabo-economen best goed, maar de manier waarop Marijke het zei, klonk alsof ze onszelf maar inferieur vond. Ik reageerde narrig waarop Marijke het uitschaterde van de pret. Ze claimde haar wel verdiende punt. Wat was ik een sufferd.

2015 - Kom je even boven, alsjeblieft?

Veel mensen hebben de bank de laatste jaren verlaten. Er zijn natuurlijk ook veel nieuwe mensen bijgekomen. Ik herinner me het vertrek van één collega in het bijzonder. Ik kende deze persoon redelijk goed. Mijn indruk was dat deze persoon het soort leider was dat de bank wilde hebben, echt de 'voorbeeld leider'. Maar plots was er een mail waarin het vertrek van deze collega werd aangekondigd. Mijn indruk was dat het niet vrijwillig was. Ik begreep er niets van.

Ik ben er nooit voor teruggeschrokken mijn mening kenbaar te maken, hoewel dat soms wel eens leek op een domme en totaal onnodige poging mijn eigen loopbaan om zeep te helpen. Maar goed, je hebt principes of je hebt ze niet. In dit geval schreef ik een mail naar Gerrit Zalm, Kees van Dijkhuizen en Wietze Reehoorn. In die mail zei ik dat ik er niets van begreep en dat het volgens mij een ernstige vergissing was. Ik overwoog nog de mail niet te sturen, dat het beter was mijn mond te houden, maar mijn principes hadden de overhand en ik drukte op 'Send'.

Binnen enkele minuten ging de telefoon. De secretaresse van Kees van Dijkhuizen, of ik even direct boven wilde komen. Lieve hemel, wat had ik gedaan? Ik wou dat ik het niet gedaan had, maar nu was er geen weg meer terug. Ik met enig lood in mijn schoenen naar boven. Tot mijn verrassing was Kees juist erg positief. Als ik er zo over dacht dan gold dat wellicht ook voor anderen. Het gaf hem ook een kans het besluit toe te lichten. Daartoe was hij natuurlijk helemaal niet verplicht. Kees had een goed verhaal. Ik begreep het.

2017 - Mijn Bismarcklezing geeft me een onverwachte serie fans

De stichting NIMF, een club in de pensioensector, nodigde mij in 2017 uit hun jaarlijkse Bismarcklezing te houden. Ik was al jaren actief in de pensioensector en had er zo mijn opvattingen over. Mijn verhaal ging over ons pensioenstelsel. Later publiceerde ik een uitgeschreven tekst ervan op Me Judice. Mijn these is dat we onvoldoende onderkennen dat we een mooi stelsel hebben dat er minder slecht voorstaat dan we onszelf aanpraten en dat allerlei voorstellen tot aanpassing geen verbeteringen zijn.

Mede als gevolg van die lezing ben ik een paar keer in het parlement uitgenodigd om als expert deel te nemen aan gesprekken met de vaste kamercommissie die over pensioenen gaat. Tot mijn verbazing viel mijn standpunt vooral in de smaak bij 50Plus, GroenLinks en de SP, niet perse mijn natuurlijke politieke habitat.

2018 - De doughnut economie en de (*dough*)nutty professor

Eric Buckens, die vroeger ook op het Economisch Bureau had gewerkt, vroeg mij of ik in een panel wilde zitten over de *doughnut* economie. Eric is binnen de bank betrokken bij investeringen in sociale projecten en hij sponsorde een conferentie over *social entrepreneurship* aan de universiteit van Utrecht. Centraal stond het boek *The Doughnut Economy* van de Britse Kate Raworth. Ik zei Eric dat die *doughnut* economie niet helemaal mijn ding was, maar hij antwoordde dat dat het juist interessant zou maken. Omdat ik slecht nee kan zeggen, zei ik ja.

Het idee in het boek is dat er een ondergrens qua productie is waar we als mensheid boven moeten zitten om iedereen een fatsoenlijk bestaan te geven. Maar er is ook een bovengrens. Als we daar overheen gaan, vernietigen we de planeet. Het boek beschrijft hoe we tussen beide grenzen kunnen blijven. Ik heb grote problemen met de gedachten die in het boek worden ontwikkeld. Ten eerste geloof ik dat mensen op prikkels reageren en ik mis in het boek de prikkels die ervoor zorgen dat we het kennelijk gewenste gedrag vertonen. Voor mij is de wereld zoals beschreven in het boek een typisch voorbeeld van een utopische wereld waarvan we zovele experimenten in het verleden hebben gezien die allemaal zijn mislukt. Bovendien geloof ik helemaal niet in de alarmistische visie op de wereld en de mensheid zoals Kate die beschrijft. Veel mensen zijn dol op apocalyptische verhalen, maar voorzover ik kan zien, zijn verreweg de meeste apocalyptische voorspellingen niet uitgekomen. Een van de bekendste in het rapport 'Grenzen aan de Groei' uit 1972 van de Club van Rome. Nagenoeg geen van de voorspellingen in dat boek is uitgekomen. Later bleek de paniek over zure regen en het gat in de ozon-laag sterk overdreven. In haar presentatie betoogde Kate dat er eigenlijk teveel mensen op aarde zijn en het scheelde weinig of ze had gedwongen geboortebeperking aanbevolen. Maar het publiek raakte in extase. Nu was dit natuurlijk wel haar

‘thuispubliek’, allemaal gelijkgezinden. En Kate is ook een charismatisch spreker. Het publiek was dol op haar. Op mij minder. Maar dat is okay. De vrouw van een neefje van me zat in de zaal en ze zei achteraf dat ik het goed had gedaan en dat toen ik in de discussie steeds werd geïnterrupteerd, mensen om haar heen hadden gezegd ‘laat die man nu ook even uitspreken’.

Ik was vroeg in Utrecht gearriveerd. De bijeenkomst was in het prachtige Academiegebouw naast de Dom. Parkeren is er lastig en ik wilde niet hele einden lopen. Toen ik arriveerde, werd ik opgevangen door een jongeman, een dertiger schat ik. Hij hoorde bij de organisatie en was hoogleraar in een van de sociale wetenschappen. We stonden even vriendelijk te babbelen. Hij dankte me voor mijn tijd en dat ik de moeite en tijd had genomen in een panel te zitten. Hij was zeer vriendelijk en hoffelijk.

Toen de paneldiscussie begon, mochten de panelleden eerst een paar minuten een statement maken. Het bleek dat de jonge professor de introducties deed. Hij introduceerde mij als iemand van ABN AMRO, ‘de bank die jaren eerder mede met behulp van zijn belastinggeld was gered’. Daar baalde ik van. Ik dankte hem en de andere belastingbetalers dat ik dankzij hen nog een baan had. Ik vervolgde dat zijn salaris elke maand door de belastingbetaler, waaronder ik, wordt bijeengebracht en dat ik daar graag een bijdrage aan lever. Ik had enige lachers op mijn hand.

2019 - Extinction Rebellion

De actiegroep Extinction Rebellion organiseerde onlangs op veel plaatsen in de wereld protesten, waaronder in Amsterdam. Ze blokkeerden wegen en een aantal actievoerders werd gearresteerd. Een dag na het officiële protest doken ze in groten getale op bij de bank. Ik ging die dag buiten lunchen en in een confrontatie met de actievoerders had ik geen zin. We liepen om. Er was een redelijke politiemacht op de been en er waren nogal wat ME-busjes. De situatie zag er dreigend uit.

Later hoorde ik (al weet ik niet of het waar is) dat ze onze bank als doelwit hadden gekozen vanwege een column geschreven door mijn collega Hans van Cleef. Hans is in mijn team de energiedeskundige. In die rol houdt hij zich ook

bezig met de energietransitie. Hans is een goede analist die met beide benen op de grond staat en zich niet gek laat maken. Hans en ik delen de overtuiging dat alarmisme niet nodig en ook niet nuttig is. Ik ben ongetwijfeld nog meer sceptisch over de gedachten van Extinction Rebellion dan Hans. Stiekem vond ik het wel erg leuk dat iemand in mijn team de aanwezigheid van Extinction Rebellion had uitgelokt. Gelukkig liep de actie met een sisser af.

2019 - De gevaarlijke archieven van Theo de Kort

Theo de Kort is 'informatiespecialist' op het Economisch Bureau. Hij werkt volgens mij al zijn hele loopbaan bij ons, of tenminste zeer lang. Hij is iemand die niet vaak op de voorgrond treedt maar achter de schermen cruciaal werk verricht. Hij is buitengewoon kundig en vernieuwend. Ook is hij een van die sociale types die een team nodig heeft om echt een team te zijn. Omdat hij al zo lang bij ons werkt, kun je bij hem ook altijd terecht voor dingen uit het verleden. Pas vroeg ik hem naar details van een gebeurtenis uit 1992. Dat is 27 jaar geleden! Niet alleen wist hij mij direct antwoord te geven, hij opende ook en lade en trok er zonder aarzeling het relevante document gedateerd 1-4-1992 uit. Zijn archieven zijn indrukwekkend, maar soms kunnen ze ook tegen je worden ingezet. We zullen zien wat Theo rond mijn vertrek nog in petto heeft.

Drie keer Ajax in Rotterdam (1)

Het presenteren van onze visie, intern en extern, is een belangrijk onderdeel van ons werk. Jaren geleden was ik uitgenodigd voor een interne presentatie in Rotterdam, aan de Coolsingel. Het was de tijd dat iedereen, ook intern, een stropdas droeg. Als supporter van Ajax heb ik een redelijk aantal Ajax stropdassen. Op de dag dat ik naar Rotterdam moest, droeg ik er een. Dat was geen opzet, puur toeval, ik had er 's morgens niet over nagedacht.

Ik zag het pas halverwege de presentatie. Ik was bang dat het niet in goede aarde zou vallen als een van de lokale collega's het zou opmerken, dus ik zei het zelf en verontschuldigde mij. Na afloop dankte de voorzitter mij en hij had snel een presentje geregeld. Ik kreeg een stropdas en de voorzitter zei dat ik die Ajax das dan wel af moest doen. Uit de zaal werd geroepen: 'dan wil ik hem hebben zodat ik hem kan verbranden'. Daarop riep iemand anders: 'maar dan wil ik er eerst op pissen'. Het zit diep in Rotterdam.

Drie keer Ajax in Rotterdam (2)

Jaren later presenteerde ik voor een grote groep Rotterdamse ondernemers in de dierentuin, Blijdorp. Alles ging goed tot mijn telefoon begon te rinkelen. Mijn telefoon lag op het kathedraker omdat ik hem gebruikte om de tijd bij te houden. De ringtone van mijn telefoon is het clublied van Ajax. Dat heeft Wilma er voor mij opgezet. Iedereen kon het horen. De anti-Ajax gevoelens zijn nogal goed ontwikkeld in Rotterdam en ik vreesde dat ik niet zonder kleerscheuren huiswaarts zou gaan. Tot mijn verbazing was er totaal geen reactie. Wat blijkt? Niemand in Rotterdam kent het clublied van Ajax. Het uitblijven van een reactie voelde daarom als een belediging die pijnlijker was dan het pak slaag waarvoor ik bang was geweest.

Drie keer Ajax in Rotterdam (3)

Op 27 januari 2019 speelden Ajax en Feyenoord tegen elkaar in De Kuip, de klassieker. Ajax had een geweldig seizoen, Feyenoord veel minder. Toch won Feyenoord met maar liefst 6-2.

Een paar dagen later deed ik een presentatie in het Maasgebouw, pal voor De Kuip, eigenlijk eraan vast, denk ik. Er waren wel 200 klanten van Private Banking. De CFO van Feyenoord sprak eerst over de plannen voor hun nieuwe stadion.

Toen het mijn beurt was, vertelde ik dat ik van voetbal hou en ik vroeg wie er zondag bij die wedstrijd waren geweest. Een hoop handen gingen enthousiast de lucht in. Ik zei dat ik dat mooi vond en dat ik van clubliefde hou. Clubliefde heeft mij al lang gefascineerd. Mensen werken in hun leven voor meerdere werkgevers, wisselen regelmatig van auto merk, verhuizen een paar keer in hun leven, scheiden van hun partner en kiezen dan weer een nieuwe en je kunt zelfs van geslacht veranderen. Maar het enige waaraan mensen altijd trouw blijven, is hun voetbalclub. Dat is toch bijzonder. Vervolgens vertelde ik dat ik een sterke clubliefde koester, al zei ik er niet bij voor welke club. Ook dat ik die clubliefde aan mijn zoon heb doorgegeven die het nu weer aan zijn zoon doorgeeft. Ik vertelde dat ik daar een aardige video van heb die ik wilde laten zien. De video is gemaakt door mijn schoondochter Claire. Mijn vrouw is in beeld met een plastic zak. Ook mijn drie-en-een-half jarige kleinzoon Leo is in

beeld. Mijn vrouw vertelt hem dat ze een verrassing heeft. Leo kijkt geïnteresseerd naar de zak. In de zak zit een trui die mijn zus Liesbeth speciaal voor Leo heeft gebreid. Dan haalt mijn vrouw de trui uit de zak. Mijn kleinzoon kijkt ernaar, maar reageert niet. Pas als mijn vrouw de trui omdraait, herkent hij het grote Ajax logo op de voorkant en steekt hij heel blij zijn armen op alsof hij juicht, terwijl hij luidt 'Ajax' roept.

Het publiek in Rotterdam heeft misschien een hekel aan Ajax, maar die hekel legde het toch af tegen het enthousiasme van een klein kind. Later kreeg ik een mailtje van een van de aanwezigen. Ajax supporters zijn niet welkom in De Kuip bij wedstrijden tussen Feyenoord en Ajax. In de mail werd gezegd dat ik de eerste Ajax supporter moest worden die weer welkom zou zijn. Mooi toch?

1998-2019 - Wilma

Dit bundeltje zou niet compleet zijn zonder hoofdstuk over Wilma Schelvis. Wilma en ik werken al meer dan twintig jaar samen. Ze heeft mij gesteund, geholpen, beschermd, uitgekafferd, gewaarschuwd, me op mijn verantwoordelijkheden en tekortkomingen gewezen en zelfs soms geprezen. Ik ben haar veel verschuldigd. Ik kan me het werk niet zonder haar voorstellen. Ze is me twee keer gevolgd toen ik van baan veranderde.

Als je zo lang zo intensief samenwerkt, moet je wel vrienden worden. Vrienden helpen elkaar. Zo haalt ze mij bij de garage op als mijn auto erheen moet en ik om een lift verlegen zit. Ze heeft eens een boekenkast van IKEA voor me in elkaar geschroefd hoewel ik het niet had gevraagd. Ik ken haar ouders en haar broers. Wilma heeft vaak voor mij prachtige Ajax-kerstkaarten gemaakt die ik naar kennissen stuurde. Wilma kent mijn hele familie. Iedereen die er in mijn leven toe doet, kent Wilma.

Van mijn kant heb ik ook geprobeerd haar te steunen. Ik heb haar plafond gewit, het zeil in haar keuken gelegd, horren in haar ramen gemonteerd. Ik heb gaten in de muren van haar appartement geboord om dingen op te hangen, ik heb lampen van haar plafond gehaald. Een keer per jaar spuit ik haar balkon schoon met mijn hoge-drukspuit.

Wilma heeft geweldige kwaliteiten. Ze heeft een groot organisatietalent en is een perfectionist. Ze beschermt mij ook, vooral tegen mijzelf. En dat is vaak nodig. Ik kan slecht nee zeggen tegen verzoeken om te spreken of iets te schrijven. Soms zegt Wilma nee voor mij. Ik kom vaak in tijdproblemen. Wilma zorgt ervoor dat het altijd goed afloopt.

Ik kan geen beter voorbeeld verzinnen dan de volgende anekdote om aan te geven hoe ze voor mij opkomt. Wietze, mijn baas van 2010 tot 2017, nam mij eens per jaar mee voor een lunch, om een gesprek onder vier ogen te hebben buiten het kantoor. We zouden in dit specifieke geval naar Ouderkerk gaan. Wietze zou door zijn chauffeur gebracht worden. Hij bood mij een lift aan waarop ik graag op in ging. Dan moest ik op een bepaald tijdstip boven zijn om Wietze op te halen. Wietze zat op de 21^e verdieping, ik op de begane grond en de auto stond in de kelder. Wilma zag de logica er niet van in dat ik eerst naar de 21^e zou moeten, eerst helemaal omhoog en daarna weer naar beneden. Er was ook geen logica, anders dan hiërarchie die in een bank nu eenmaal bestaat, maar die Wilma soms wel eens ontgaat. Dus ze belde de secretaresse van Wietze dat het beter was als Wietze mij kwam ophalen. Die andere secretaresse liet weten dat dat niet ging gebeuren. Wilma liet zich niet uit het veld slaan en zei dat ik dan wel naar de auto in de garage zou gaan. Ook dat was niet acceptabel. Het kon ook niet want ik heb geen toegang tot dat deel van de garage. Een laatste poging van Wilma was dat ik bij de slagboom buiten zou staan en snel in kon stappen als de auto naar buiten reed. Dat zou natuurlijk ingewikkeld kunnen zijn, dus werd ook verworpen. Ik wist niets van deze discussie en toog op de afgesproken tijd naar boven. Wietze had wel over de discussie gehoord en merkte op dat onze Wilma wel heel erg beschermend en vasthoudend was.

Een keer ben ik heel erg boos geworden op Wilma. In 1999 of 2000 was ik hoofd van het Developed Economies team op het Economisch Bureau. Onze afdeling deed mee aan een intern zaalvoetbaltoernooi. Wilma was de coach. Ik vond mijzelf een vrij goede speler, al waren de collega's wel allemaal jonger en had ik mijn rust af en toe nodig. Op zeker moment, in een spannende wedstrijd, zat ik op de bank en wilde ik er weer in. Dus ik vroeg aan Wilma

wanneer ik weer het veld in kon. 'Nog even', zei ze. Maar het was een leugen. Zonder enig oog te hebben voor de senioriteit die ik binnen de bank bezat, moest ik gewoon op de bank blijven zitten. Ik kwam er niet meer in. We verloren de wedstrijd.

Wilma, dank voor alles wat je voor mij en het team hebt gedaan! Je bent een held.

Short CV

- 2020: Crystal Clear Economics
- 2005-2019: Chief Economist, ABN AMRO
- 2000-2005: Head Investment Strategy, ABN AMRO Asset Management
- 1998-2000: Head Developed Economies, Economisch Bureau, ABN AMRO
- 1997-1998: Head Fixed Income research, ABN AMRO
- 1992-1996: Chief Economist, Goodbody Stockbrokers, Dublin
- 1989-1992: Head International Economics, Economisch Bureau, (ABN) AMRO
- 1984-1989: Economist, International section, Economisch Bureau AMRO Bank
- 1982-1984: Lecturer General Economics IHBO De Maere, Enschede, HEAO
- 1981-1982: Teacher Economics, Willem de Zwijger College, Bussum

Other professional activities (part time)

- 2013-2019: Lecturer 'Macroeconomics and Financial Markets' at the post-graduate course Investment Management at the Vrije Universiteit Amsterdam
- 2017-ongoing: Lecturer in several courses of the Executive Programme at Nyenrode University, Breukelen
- 2009-2018: Member of the investment (advisory) committees of several pension funds (Heineken, PNO Media, SPF, SPOV, Waterbouw)
- 2004-ongoing: Advisor, Sint Bonifacius Stichting
- 2003-2011: Columnist, Het Financieele Dagblad
- 1994-1996: Columnist, Cork Examiner, Ireland
- 1985-1990: Teacher Economics, Evening classes, adult education, Hilversum

